

Голас Радзімы

2 жніўня 2000 года
Цана 85 рублёў

№ 31 (2693)

Штотыднёвая газета для суайчыннікаў за межамі Беларусі

Выдаецца з 6 красавіка 1955 года

БЕЛАРУСЬ І ААН

ЗГОДНА З РЭЙТЫНГАМ,
ПРАДСТАўЛЕНЫМ
У ГЛАБАЛЬНАЙ
СПРАВАДЧАЙ ПРААН
ЗА 2000 ГОД,
БЕЛАРУСЬ ЗАЙМАЕ
57 МЕСЦА Ў СПІСЕ
174 КРАІН ПА ІНДЭКСУ
ЧАЛАВЕЧАГА
РАЗВІЦЦА.

«ПРАВЫ ЧАЛАВЕКА І ЎСТОЙЛІВАЕ РАЗВІЦЦЕ»

(З ДАКЛАДА ПРААН АБ РАЗВІЦЦІ ЧАЛАВЕКА ЗА 2000 ГОД)

той жа час Беларусь уваходзіць у лік 22 краін, дзе абсалютны паказчык індэкса чалавечага развіцця знізіўся за перыяд з 1990 па 1998 год.

У справядчых прадстаўлены статыстычныя даныя пра поспехі і няўдачы розных краін, у тым ліку і Беларусі, у рэалізацыі правоў і свабод людзей. Заслугуюць увагі наступныя лічбы:

● Сярэдні даход 20 працэнтаў найбольш забяспечаных грамадзян Беларусі менш чым у тры разы перавышае сярэдні даход самых бедных яе грамадзян. Па гэтым паказчыку «раўнамернасці» размеркавання грамадскага даходу паміж усімі членамі грамадства» Беларусь знаходзіцца на другім месцы ў рэгіёне СНД і Усходняй Еўропы, нязначна ўступіўшы толькі Славакіі. На Украіне сярэдні даход «самых багатых 20 працэнтаў» перавышае сярэдні даход «самых бедных 20 працэнтаў» амаль у пяць разоў, а ў Расіі — у 12 разоў. Пры гэтым рэалізацыя права беларускіх грамадзян на належны ўзровень жыцця паранейшаму застаецца надзвычай актуальнай задачай. Даходы амаль паловы бе-

ларусаў не перавышаюць дзвюх трэціх мінімальнага спажывецкага бюджэту.

● У 1994 годзе ў Беларусі было зарэгістравана 1 161 злачынства на 100 тысяч насельніцтва (сярэдне паказчык па краінах СНД складае каля 870 зарэгістраваных злачынстваў на 100 тысяч насельніцтва). Найменшая колькасць злачынстваў на душу насельніцтва рэгіструецца ў Сірыі (16 на 100 тысяч), Егіпце (36), на Мадагаскары (75), Інданезіі (80) і Філіпінах (139), тады як у Канадзе — 9 982, Даніі — 10 508, Швецыі — 12 671.

● Па колькасці зняволеных на душу насельніцтва Беларусь уваходзіць у тройку сусветных лідэраў — 477 на 100 тысяч насельніцтва. Першае месца займае Расія — 580 зняволеных на 100 тысяч насельніцтва; на другім — ЗША (554).

● Нягледзячы на досыць нізкі ўзровень смяротнасці немаўлят (22 выпадкі на 1 000 жыванараджэнняў), Беларусь з'яўляецца адзінай краінай у свеце, дзе гэты паказчык не змяніўся ў параўнанні з 1970 годам. За выключэннем Арменіі і Ірака, у якіх смяротнасць немаўлят павялічылася, усе астатнія дзяржа-

вы свету дабіліся памяншэння гэтага паказчыка. У найбольш развітых краінах ён складае 4—8 выпадкаў на 1 000 жыванараджэнняў. Беларусь займае 10 месца ў свеце па колькасці ўрачоў на душу насельніцтва (379 на 100 тысяч) і 6-е месца — па колькасці медсясцёр (1 160 на 100 тысяч).

● Кожны чацвёрты грамадзянін Беларусі, які нарадзіўся ў 1998 годзе, не дажыве да 60 гадоў. Беларусь уваходзіць у лік 17 краін свету, у якіх да 2015 года насельніцтва паменшыцца. У 1996 годзе ў Беларусі на кожнага 100 шлюбаў было зарэгістравана 68 разводаў (другое месца ў СНД і Усходняй Еўропе пасля Эстоніі).

● Калі па колькасці тэлефонаў на душу насельніцтва Беларусь займае першае месца ў СНД (241 на 1 000 чалавек), мабільнымі тэлефонамі ў Беларусі карыстаецца толькі адзін чалавек з тысячы (на Украіне — 3, у Расіі — 5, Эстоніі — 170, Японіі — 374, Фінляндыі — 891, ЗША — 1 127).

Эксперты ПРААН звяртаюць увагу на тое, што ўстойлівае развіццё любой краіны немагчымае без уліку інтарэсаў кожнага канкрэтнага чалавек і без апоры на шырокі ўдзел людзей. А гэта, у сваю чаргу, мае на ўвазе выкананне і абарону правоў чалавек.

**Матэрыял прадастаўлены
Прадстаўніцтвам ААН
у Рэспубліцы Беларусь.**

АСОБА

Леанід, Іван і Пётр Шаўрэі з Нараўлянскага раёна прайшлі сапраўды вогненны шлях: у час чарнобыльскай катастрофы браты-пажарныя прымалі актыўны ўдзел у ліквідацыі вынікаў выбуху на чацвёртым энергоблоку. Сёння ў страі толькі адзін з іх — Іван, старшыня пажарнага падраздзялення ў Нараўлі. Яго сын Аляксей па прыкладу бацькі таксама выбраў для сябе шлях пажарнага. Аляксей Шаўрэі — курсант Гомельскага вышэйшага каманднага вучылішча МНС. Ён вельмі ганарыцца тым, што ў музеі вучылішча цэлы раздзел прысвечаны гераічнаму ўчынку братоў Шаўрэяў, прадаўжальнікам справы якіх ён з'яўляецца.

НА ЗДЫМКУ: курсант Аляксей ШАЎРЭІ ў музеі вучылішча.

**Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА,
БелТА.**

ЭКАЛОГІЯ

БелТА.

Багата сёлетнім летам вады на Гомельшчыне. У горадзе забіваюцца ліўневыя адводны, на вёсцы глеба раскисла так, што трактарам не заехаць. Дачнікі спачатку не маглі нарадавацца

дажджу, а зараз з трывогаю паглядаюць на неба. Хлопцам было раздолле — хоць басанож, хоць на веласіпедзе па лужынах гойсай! Аднак і яны здаволіліся.

Як паведамілі ў аддзеле аграпрагнозаў Беларускага гідраметцэнтра, толькі за дзве першыя дэкады ліпеня амаль па ўсёй тэрыторыі краіны выпала месячная і больш норма ападкаў.

Максімальную іх колькасць — у 1,5—2 разы больш за ліпенскую норму — адзначылі метэастанцыі Гродзенскай, Віцебскай, Магілёўскай і Гомельскай абласцей. У прыватнасці, у Слаўгарадзе толькі за 20 дзён выпала 2,5 месячнай нормы ападкаў. Значныя дажджы выклікалі ў многіх раёнах, асабліва ў паўночным рэгіёне, пераўвільгатненне глебы. У шэрагу назіраемых участкаў Віцебскай, Гродзенскай, Мінскай і месцамі ў іншых аб-

ласцях у паўметравым слоі глебы запасы вільгаці павялічыліся да 130—165 міліметраў, на асобных участках — да 190—200 міліметраў, што даволі многа. Вільготнае надвор'е стварыла ўмовы для развіцця фітафторы — хваробу (праўда, пакуль месцамі) адзначаюць ва ўсіх абласцях. Развіццё

яна можа атрымаць пры захаванні ўмеранага тэмпературнага рэжыму і вільготнасці. Пераўвільгатненне адбіваецца на распаўсюджванні хвароб на збожжавых культурах, павялічанай вільготнасці збожжа.

Сяргей РАСОЛЬКА.

(Працяг тэмы на 2-й—3-й стар.)

ЭКАЛОГІЯ

НЕБА Ў АЗОНАВЫХ ДЗІРКАХ

● Сняжана МІХАЙЛОЎСКАЯ.

Агульнавядома, што пачынаючы з 70-х гадоў ідзе глабальнае памяншэнне колькасці стратасфернага азону на 4—5 працэнтаў за дзесяцігоддзе. Чым гэта абярнецца для жыхароў нашай планеты? Што са дзейнічае разбурэнню аэнавага слоя ў атмасферы, якія меры па яго захаванню прадпрымаюцца? Даследаваннямі ў гэтай галіне займаюцца ў Нацыянальным навукова-даследчым цэнтры маніторынгу аэнасферы Беларускага дзяржуніверсітэта. Свае пытанні я і адрасавала супрацоўнікам цэнтры. Расказвае дырэктар цэнтры кандыдат фізіка-матэматычных навук **Аляксандр КРАСОЎСКИ:**

— Змяненне стану аэнасферы можа істотна паўплываць на радыяцыйны баланс зямля—атмасфера і прывесці да непрадказальных вынікаў для клімату планеты. Слой жа стратасфернага азону амаль цалкам паглынае даволі небяспечнае для жыцця “біялагічна актыўнае” ультрафіялетавае выпраменьванне, а яго вычарпанне вядзе да разбурэння існуючага біягенезу акіяна ў выніку гібелі планктону ў экватарыяльнай зоне, прыгнечанню росту раслін, рэзкаму павелічэнню захворванняў вачэй і на рак, а таксама хвароб, звязаных з паслабленнем імуннай сістэмы чалавека і жывёл, карозіі металаў і гэтак далей. Нават 5-працэнтнае памяншэнне колькасці азону павялічвае на 14 працэнтаў верагоднасць захворвання найбольш распаўсюджанай формай немеланомнага раку скуры і на 25 працэнтаў — яго разнавіднасцю, якая найбольш часта прыводзіць да смертнага выніку.

Праблема абароны насельніцтва ад павышаных доз

ультрафіялетавага выпраменьвання асабліва актуальна для Беларусі, якая найбольш пацярпела ад радыеактыўнага забруджвання вялікіх тэрыторый у выніку чарнобыльскай аварыі.

Другая праблема — парніковы эффект. Ён нясе з сабою пагрозу змянення клімату і надвор’я на зямным шары і можа прывесці да наступовага глабальнага пацяплення ў наступным стагоддзі. І, нарэшце, прыямны азон, той самы, павелічэнне канцэнтрацыі якога залежыць ад такіх забруджвальнікаў, як акіслы азоту, серы, вугляроду, якія з’яўляюцца вынікам уздзеяння чалавека на навакольны свет. Прырода проста не можа справіцца з іх нейтралізацыяй. У Еўропе больш за 200 станцый назірання праводзяць рэгулярныя вымярэнні прыямнога азону. Выяўлена, што ва ўмовах перавагі заходніх вятроў яго канцэнтрацыя (і, дарэчы, многіх іншых забруджвальнікаў) узрастае пры руху ад Вялікабрытаніі на ўсход, да самай Расіі. На жаль, даведацца, якая канцэнтрацыя зямнога азону ў нашай рэспубліцы, мы пакуль не можам: у нас да гэтага часу няма прыбора, які адпавядае міжнародным стандартам. Хаця праблема пераносу забруджанага паветра на вялікіх адлегласці ўжо разглядаецца на міжнародным узроўні ў Еўропе, і многія краіны патрабуюць матэрыяльнай кампенсацыі за забруджванне свайго паветранага басейна...

Аляксандр ЛЮДЧЫК, загадчык лабараторыі фізікі атмасферы, кандыдат фізіка-матэматычных навук:

— Рэгулярны назіранні за станам аэнасферы над тэрыторыяй Беларусі вядуцца пры дапамозе распрацаванага ў нас універсальнага сонечнага ультрафіялетавага спектромет-

ра-аэнаметра “Пион”, які ў 1996 годзе паспяхова прайшоў параўнальны выпрабаванні з рэгіянальным эталоном Сусветнай метэаралагічнай станцыі ў Санкт-Пецярбургу. Зараз аэнаметрычная станцыя нашага цэнтры ўключана ў сусветную аэнаметрычную сетку і перадае вынікі назіранняў у Сусветны банк даных па азону (Канада).

Аднак вывучэнне стану аэнавага слоя — толькі частка маніторынгу атмасферы. Акрамя гэтага, вызначаецца ўзровень утрымання аэразоляў (часцінак бруду і пылу) у паветры, канцэнтрацыі парніковых газаў, назіранне за пераносам рэчываў, што забруджваюць, на далёкіх адлегласці, уключаючы кіслотнасць і таксічнасць дажджоў. Для захавання аэнавага слоя ў нашай рэспубліцы практычна на ўсіх прадпрыемствах-спажывацях аэнаразбуральных рэчываў распрацаваны планы мерапрыемстваў па іх выключэнню з працэсу вытворчасці і пераводу на аэназберагальныя тэхналогіі. Напрыклад, Брэсцкі завод бытавой хіміі спыніў выкарыстанне ў якасці прадэлентаў хлор-фторвугляродаў, замяніўшы іх прапан-бутанавай сумессю, і гэтым скараціў выкіды аэнаразбуральных рэчываў у атмасферу на 1 100 тон у год.

“Аэнавая праблема” паказвае, наколькі мы ўсе ўразлівыя на нашай планеце. Захаванне аэнавага слоя — неабходная ўмова выжывання чалавецтва. І ў Беларусі, як бачым, усвядомліваюць, што калі мы будзем ведаць пра вынікі антрапагеннага ўздзеяння на аэнавы слой, лягчэй будзе прымаць сучасныя меры для таго, каб выжыць самім і пакінуць нашчадкам зямны дом, прыгодны для жыцця.

СУЧАСНЫЯ РЭАЛІІ

БЕЛАРУСКІ СТРАХАВЫ РЫНАК І ЯГО ЎДЗЕЛЬНІКІ

У Беларусі страхавы рынак пачаў развівацца з 1991 года. За гэты час з’явілася каля 120 страхавых арганізацый, з якіх па сённяшні час дзейнічаюць толькі 40. Прычына знікнення астатніх — фінансавыя праблемы. Першае месца ў рэйтынгу страхавых кампаній займае Белдзяржстрах — дзяржаўная арганізацыя, створаная Саветам Міністраў Рэспублікі Беларусь і яму падпарадкаваная. У ліпені Белдзяржстрах падвёў вынікі за першае паўгоддзе 2000 года.

За названы перыяд кампанія мабілізавала 8,3 мільярда рублёў страхавых узносаў. У студзені—маі праведзена каля 35 тысяч выплат страхавой кампенсацыі і страхавога забеспячэння на суму звыш 2,5 мільярда рублёў. На 1 красавіка сума страхавой адказнасці па дагаворах дасягнула 2,8 трыльёна рублёў з улікам дэнамінацыі.

Асноўныя напрамкі дзейнасці Белдзяржстраха — абавязковае страхаванне будынкаў, што належаць грамадзянам (уведзена з 1998 года), і добраахвотнае страхаванне маёмасных і немаёмасных інтарэсаў грамадзян. За першыя пяць месяцаў бягучага года з насельніцтвам заключана 390 609 дагавораў добраахвотнага страхавання (у асноўным гэта страхаванне хатняй маёмасці, страхаванне ад няшчасных выпадкаў і г. д.). Летась таксама ўведзена абавязковае страхаванне грамадзянскай адказнасці ўладальнікаў тран-

спартных сродкаў. Ліцэнзію на гэты від дзейнасці атрымалі дзевяць страхавых арганізацый, у тым ліку і Белдзяржстрах. Як падкрэсліў Віктар Шуст, генеральны дырэктар Белдзяржстраха, амаль 70 працэнтаў уладальнікаў аўтамабіляў для заключэння дагавораў звярнуліся менавіта ў іх кампанію. У выніку за год, што прайшоў з моманту ўвядзення дэкрэта ў дзеянне, Белдзяржстрах сабраў страхавыя ўзносы на суму 5,5 мільярда рублёў, кампенсаваў 2,2 мільярда рублёў.

Апошняя ініцыятыва Белдзяржстраха — яе ўжо падтрымалі 20 буйных страхавых арганізацый краіны — стварэнне прафесіянальнага аб’яднання беларускіх страхавых арганізацый. Асноўная мэта аб’яднання, як адзначыў Віктар Шуст, — праца ў сферы страхавога заканадаўства, якое не адпавядае сучасным патрабаванням і ўзроўню развіцця страхавога рынку. Але галоўнай і, на жаль, невырашанай застаецца праблема кампенсацыі “з’едзеных” інфляцыяй страхавых узносаў па дагаворах 80-х—90-х гадоў. Пагадненне адных толькі дагавораў страхавання жыцця па стану на 1 студзеня 1992 года патрабуе 127,2 мільярда рублёў. Але “па прычыне адсутнасці такіх сродкаў” вырашыць праблему без дапамогі і падтрымкі дзяржавы Белдзяржстрах не мае магчымасці.

Нэлі ДЗЕНІСЕНКА.

ЛЕТА, КАНИКУЛЫ...

Лета — любімая пара ўсёй дзятвы. Але ж бацькам канікулы звычайна прыносяць дадатковыя клопаты: найперш, куды адправіць сына ці дачку на адпачынак. Пашанцавала тым, хто мае магчымасць атрымаць на прадпрыемстве, дзе працуе, пуцёўку ў дзіцячы летні лагер: лепшага месца для аздараўлення і адпачынку за чыста сімвалічную плату (бацькі выплачваюць толькі 10 працэнтаў ад поўнага кошту пуцёўкі) і прыдумаць нельга. Вось толькі, на жаль, з кожным годам летнікаў становіцца менш і менш: далёка не ўсе арганізацыі і прадпрыемствы зараз у стане ўтрымліваць падобныя аб’екты на сваім балансе.

Пэўнай альтэрнатывай загарадным летнім лагерам могуць лічыцца дзённыя лагеры пры школах. Адпачыць і ў горадзе можна цікава і карысна. Чаго толькі вартыя шматлікія атракцыёны ў парках, якія летам працуюць на поўную моц. І хаця тэхніка і сучаснымі дасягненнямі цяперашняю моладзь здзівіць цяжка, нязменным поспехам сярод мінскай дзятвы карыстаецца атракцыён, на якім забаўляліся яшчэ іх бацькі. Дзіцячай чыгунцы ў сталічным парку Чэлюскінцаў — размова ідзе менавіта пра яе — споўнілася ўжо 45! Але і сёння за летнія месяцы яна перавозіць аж 50 тысяч юных пасажыраў!

Ёсць у моладзі і свае “культавыя” месцы. Напрыклад, 10 гадоў таму, адразу пасля смерці папулярнага спевака Віктара Цоя, у цэнтры Мінска з’явілася так званая “сцяна Цоя”. У любое надвор’е каля гэтага “помніка” збіраюцца юныя паклоннікі спевака, якіх асабліва шмат падчас летніх канікулаў.

...Лета прабягае вельмі хутка, але заўсёды, прынамсі, у дзяцінстве, застаецца ў памяці яркім і незабыўным. Нават пры самых сціптых магчымасцях дарослых.

Фота БелТА.

НА ЗДЫМКАХ: машыніст цягніка Дзіцячай чыгункі Жэня КІШКУРНА; “сцяна Цоя” ў Мінску; дзіцячы аздараўленчы лагер на Брэсцшыне.

ПУНКТ ГЛЕДЖАННЯ

26 красавіка — чорны дзень у гісторыі Беларусі. Але мы, здаецца, ужо звыкліся з ім, і чарнобыльская трагедыя насапраўднаму згадваецца толькі раз на год — напярэдадні гэтай даты. Магчыма, спрацоўвае ахоўная функцыя чалавечага розуму: нельга жыць у пастаянным страху за жыццё і здароўе сваё і сваіх блізкіх.

Вядомы пісьменнік, лаўрэат Міжнароднай літаратурнай прэміі імя Ф. Нансена Васіль ЯКАВЕНКА займаецца чарнобыльскай тэмай пастаянна. У 1990 годзе ён утварыў Беларуска-сацыяльна-экалагічны саюз «Чарнобыль». А ў студзені 1989 года адбылося сенсацыйнае выступленне В. Якавенкі на пленуме Саюза пісьменнікаў СССР, дзе ён першым публічна расказаў праўду пра ўздзеянне радыяцыі на здароўе людзей.

КАБ ПРЫПЯЦЬ НЕ СТАЛА ЛЕТАЮ

— Васіль Цімафеевіч, чаму менавіта пісьменнік першым выступіў на гэтую тэму?

— І медыкі, і вучоныя ведалі ўсё, можа, не горш за мяне, гэта натуральна. Але баяліся казаць праўду, бо працавалі ў дзяржаўных установах. Пісьменнікі ж, калі не маюць чыноўнай пасады, — птушкі вольныя.

— Якая была рэакцыя на ваша выступленне?

— Яна ашаламіла аўдыторыю, у друку ж падобных публікацый яшчэ не было. Да 1989 года ўсе матэрыялы пра ўздзеянне радыяцыі ішлі пад грыфам «сакрэтна». Маўчалі і дэпутаты.

Пімен Панчанка пасля напісаў мне, што адчувае віну за тое, што ведаў праўду і таксама маўчаў. Таму многім выступленне проста раскрыла вочы на Чарнобыль, а калегам было за прыклад.

— Вы не пабаяліся назваць злачынцамі самых высокапастаўленых чыноўнікаў краіны...

— Ужо ў першыя тыдні пасля аварыі трэба было абвясціць Беларусь тэрыторыяй экалагічнага бедства. Але ад народа ўпарта ўтойвалі сам факт катастрофы. У Гомелі, Хойніках, Брагіне і іншых райцэнтрах з высокім радыеактыўным фонам, як вядома, праводзіліся першамайскія дэманстрацыі. Мала таго, у парках Брагіна і Хойнікаў наладжваліся футбольныя спаборніцтвы і масавыя гулянні. Пра крывадушны паводзіны тагачаснай вышэйшай адміністрацыі рэспублікі сведчыць і эпизод з прыездам Мікалая Слюнькова, першага сакратара ЦК КПБ, у зону радыеактыўнага забруджвання. Запэўніваючы людзей у тым, што жыць тут можна і прамянёвая хвароба нікому не пагражае, ён, тым не менш, вазіў з сабой чыстыя мінскія прадукты і посуд. І так рабілі многія кіраўнікі. Худасочная інфармацыя пра аварыю з'явілася ў некаторых газетах пацярпелых раёнаў толькі праз паўтары-два тыдні пасля аварыі на рэактары. Утойванне рэальнага маштабу катастрофы павялічыла шкоду, якую яна нанесла, у шмат разоў.

Але ніводзін чыноўнік так і не быў прыцягнуты да адказнасці. А тыя, каго судзілі, невядома, ці вінаватыя. Магчыма, проста, як кажуць, знайшлі крайніх.

Такім чынам, галоўны вынік таго майго выступлення, як мне цяпер бачыцца, ў прарыве інфармацыйнай блакады — яно атрымала шырокі рэзананс. Мае артыкулы потым друкавалі адразу некалькі газет. Так тэма Чарнобыля пачала сістэмна ўздымацца ў прэсе.

— А пасля з'явілася і газета «Набат»...

— Яна была той трыбунай, з якой мы даносілі праўду ў процівагу афіцыйнай дэзінфармацыі. Тыраж для сацыяльна-экалагічнага выдання быў вялізны — напрыканцы 61 тысяча! І, што здзіўна, газету чыталі і ў Хабараў-

скім краі, Камсамольску-на-Амуры, Комі АССР. Кніга «Лісты да жывых» — як бы працяг «Набату» і помнік яму.

— У кнізе многа сенсацыйнага матэрыялу. Напрыклад, вы пішаце, што радыяцыйныя хмары, якія рухаліся ад Чарнобыля на ўсход на Маскву, былі «расстраляны» і выпалі асадкамі над Беларуссю...

— Я заўсёды здзіўляўся, чаму прыгранічныя раёны такія забруджаныя. Пачаў супастаўляць розныя даныя, слухаў расказы людзей пра тое, як гэтыя хмары раптам апускаліся на зямлю, а пасля дажджу з'яўляліся жоўтыя лужы. Вывад напрошваўся сам. Імяне ніхто не аспрэчвае, бо іншага тлумачэння проста няма.

Пры Гарбачове, калі яшчэ быў Саветскі Саюз, было запланавана адшкадаваць Беларусь ў сувязі з катастрофай 30 мільярдаў рублёў. Тады долар і рубель амаль раўняліся. Ну а выдалі нам недзе каля 1 мільярда. А паколькі Расія — пераемніца СССР, трэба было б чакаць, што яна хоць трохі гэты доўг пакрые. Пасля таго, як Масква абаранілася ад радыяцыі за кошт Беларусі, гэта было б справядліва. Нават Канада атрымала кампенсацыю ў памеры 4 мільянаў долараў, хаця колькасць радыенуклідаў, што выпалі на яе тэрыторыю, непараўнальная з Беларуссю. Мы павінны шукаць дапамогі, бо самім нам праблему Чарнобыля не вырашыць.

— Колькі беларускіх земляў радыяцыйна забруджаны?

— Вучоныя называюць лічбу: 23 працэнты тэрыторыі Беларусі забруджана радыенуклідамі. Але ж гэта не ўсё. Напрыклад, ёднымі воблакамі было пакрыта 80—85 працэнтаў. Замеры вядуцца па цэзію, а будзе ж яшчэ ўздзейнічаць і стронцій, і плутоній, які ператвараецца ў рутэній. А рутэній — самае ядавітае рэчыва. Акрамя таго, выпарыўся і апаў з дажджом свінец, якім закідвалі рэактар. Яго цяпер знаходзяць у многіх мацяроў у грудным малаці. А ён не менш ядавіты. 840 тысяч чалавек па-ранейшаму жывуць на забруджаных землях. Хаця гэта ўжо мала пра што і гаворыць, бо «зона» цяпер не толькі каля Чарнобыля. Яна паўсюль краіне. Акадэмік Казначэў з Новасібірска прыводзіць вынікі даследаванняў: на дзіметры правяралі бульбу — ніякай радыяцыі. А паглядзелі на мікраклеточным узроўні — яна ад радыяцыі ўся ззяе. Такія прадукты свабодна прадаюцца ў нас па ўсёй краіне. У выніку ўжо 30 працэнтаў беларусаў хварэюць на шчытападобную залозу. Далеі ідуць захворванні крыві, страўніка, органаў дыхання.

«Набат» першым узняў праблему хранічнай прамянёвай хваробы — яе нават няма ў рэспубліканскім рэестры хвароб, хаця многія з ліквідатараў ужо памерлі.

— Ваш саюз «Чарнобыль» займаецца таксама аздаравленнем пацярпелых ад аварыі?

— Так, мы спрабавалі і спрабуем нешта рабіць. Аздаравілівалі дзяцей за мяжой. У 1992 годзе разам з японскімі партнёрамі адкрылі санаторый пад Мінскам. Эфектыўнасць аздаравлення ў ім была ледзь не самай высокай па краіне, але мы змаглі ўтрымліваць яго толькі 4 гады.

Зараз працуем над аздаравленчай праграмай «Гарт». Пад Геленджыком плануем пабудаваць спецыяльны цэнтр — аздаравленчы, навучны і духоўны адначасова. Другі такі цэнтр мяркуюць размясціць на Азоўскім моры. У планах таксама і цэнтр нетрадыцыйнай медыцыны пад Мінскам. Зрэшты, у рэалізацыі планаў, здаецца, мы стаім бліжэй да яго. Тут у нас больш канкрэтыкі і рэальных партнёраў. Акрамя таго, наш саюз мае патэнт на выяўленне радыенуклідаў з дапамогай метаду лямбда-галадання. Калі атрымаем крэдыт, зможам адкрыць санаторна-курортную базу і ў Балгарыі. За гэта ўзяліся наш саюз, прадпрыемства «Чарнобыль. Поўдзень. Рэкрэацыя», а таксама «Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына». Чакаем падмогі.

— Якую экалагічную акцыю лічыце сваёй самай яскравай перамогай?

— Па ініцыятыве нашых пісьменнікаў і маёй асабіста ў 1988 годзе была праведзена міжрэспубліканская канферэнцыя. На ёй прысутнічалі кіраўнікі Беларусі, навукоўцы, якія падпісалі прысуд Прыпяці. Гэта азначала, што з ракі зробіць канаву, землі, адрэзаныя ад яе рэчышча, прыйдуць у запусценне. Мы не дазволілі такога, перакрэслілі праект, збыталі планы, і гэта была перамога еўрапейскага маштабу.

— Вашы прагнозы на будучыню?

— Адбываецца глабальнае забруджванне атмасферы і зямлі. Кіраўнікі ўсіх краін павінны ўсвядоміць гэтую небяспеку і памяншаць эканамічную палітыку. Напрыклад, падаткі браць не з колькасці зробленага на гэтай зямлі, а з плошчы арэнды, з выкарыстання неаднаўляемай сыравіны і рэсурсаў (арэндная рэнта). Тады з'явіцца новыя зберагаючыя тэхналогіі. Інакш будучыя пакаленні беларусаў, дый не толькі іх, можа напаткаць неўзабаве экалагічны апакаліпсіс.

Гутарку вяла
Нэлі ПРЫВАЛАВА

Для зацікаўленых наведваем адрас Беларускага сацыяльна-экалагічнага саюза «Чарнобыль»: Рэспубліка Беларусь, 220002, г. Мінск, вул. Крапоткіна, 44, тэл. (37517) 234-2241, факс (37517) 210-1880.

ЖЫЦЦЁВЫЯ СЮЖЭТЫ

ЖЫВЕ ТАКІ ХЛОПЕЦ...

Заўсёды прыемна пісаць пра нестандартных, неардынарных людзей, пра якіх можна сказаць: адзіны. А калі герой будучай публікацыі яшчэ і твой калега, то тут ужо за пярэ бярэцца з асобым энтузіязмам.

У даным выпадку гаворка пойдзе пра раённага журналіста з горада Крычава, што ў Магілёўскай вобласці, — Міхаіла Розанава. Галоўная яго рыса — высокая самадyscyпліна, на аснове якой і будзеца незвычайнасць яго асобы. Асабліва ў тым, што тры разы на дзень — і ў ліпеньскую спеку, і ў трыццаціградусныя калядныя маразы — бярэ ён у рукі вядо і ідзе да калодзежа, каб абліцца на свежым паветры сцюдзёнай вадой. Але і гэта не ўсё — раз на тыдзень на працягу паўтара сутак ён нічога не есць і не п'е. Кожны дзень займаецца у-шу — гімнастыкай для дыхання. Тры разы на тыдзень бегае 12-кіламетровыя кросы. А яшчэ займаецца ўсходнімі адзінаборствамі. Да таго ж — ні кроплі спіртнога, ні грама нікаціну.

Гэта тое, што характарызуе яго фізічны стан. А як жа — інтэлект, душа? І тут Розанаў на вышыні. Ён няблага знаёмы з сусветнай літаратурай. Да гэтага яго абавязвае не столькі дыплом Літаратурнага інстытута імя Горкага, колькі імкненне павышаць свой агульнаадукацыйны ўзровень. Міхаіл ведае на памяць шмат з Пушкіна, Лермантава, Ясеніна: звыш 1 200 вершаў, раман «Яўгеній Анегін», паэмы «Медны коннік», «Мцыры», «Палтава», «Ганна Снегіна».

Гэта калі гаворыць пра высокую. А як жа працоўныя будні? Шмат цікавых і разнастайных матэрыялаў на шматлікіх тэмах знаходзяць за подпісам Розанава чытачы мясцовай раённай газеты.

— Для чаго такая жорсткая самадyscyпліна, несупынныя трэніроўкі цела і інтэлекту? — запытаў я ў Міхаіла.

— Каб лепш, цікавей было жыць, — адказвае ён. — Штодзённыя трэніроўкі прыносяць столькі задавальнення, што звычайны дзень ператвараецца ў сапраўднае свята. Каб вы толькі

ведалі, якая гэта асалода — прабегчы дванаццаць кіламетраў сцюдзёным ветраным днём ці выйсці на двор і выпіць на сябе пару вёдзер вады са студні! У такіх хвіліны хочацца пець! Адчуваеш сябе так, быццам з вадой з цябе зляцела некалькі гадоў.

Міхаілу зараз крыху за сорак. Па яго словах, ён сябе адчувае так лёгка і свежа, як не было нават і ў ранняй маладосці.

Відавочна, што такое цудоўнае самаадчуванне, жыццёвая напоўненасць не могуць падтрымліваць толькі адной фізічнай закалкай. Галоўнай умовай унутранага стану Міхаіла лічыць любоў і дабрыню, добразычлівасць да людзей і навакольнага асяроддзя. Кожны дзень на ноч і кожную раніцу шэпатам некалькі разоў паўтарае, як маліту: «Няхай усюды будзе парадак і спакой. Няхай ніхто ніколі не ведае ні гора, ні хвароб. Няхай усе будуць шчаслівыя». Асабліва часта гэтыя словы ён паўтарае ў цяжкія хвіліны, калі дрэнны настрой, раздражненне, хоццаца злавацца і спраццаца... І знікае тусклы туман, вяртаецца раўнавага і добры настрой.

Ніхто не стане пярэчыць супраць таго, што абліванне ледзянай вадой, бег, гімнастычныя і дыхальныя практыкаванні, захаванне пастой, правільнае харчаванне — толькі на карысць чалавеку, умацоўваюць душу і цела. Але што дае пастаяннае завучванне вершаў? Імкненне даказаць сабе, што і гэта табе пад сілу?

— Спачатку быў азарт, імкненне чымсьці вызначыцца, — гаворыць Міхаіл. — Але хутка зразумеў, што ўжо не магу без гэтага, як без паветра ці штодзённага аблівання. Соль культуры — паззія. Вершаванне — найбольш высокая праява духу. У вершах заключана столькі духоўнай энергіі, што пастаяннае іх завучванне і паўтарэнне абагачае.

Без сумнення, літаратар з такім веданнем паззіі рана ці позна пачынае сам ствараць вершы. Паззія для Міхаіла — і магчымасць самавыяўлення, і яшчэ адна форма ўдасканалення.

Аляксандр ДЫНКАЎ.

ПАДАРОЖЖЫ

Сем членаў клуба «Паўночны мядзведзь» з горада Каеркана (Расія), накіраваліся з беларускай сталіцы на Сахалін на матацыклах Мінскага мотавелазавода. За паўтара месяца адважным падарожнікам давядзецца пераадолець на двухкалёсных машынах каля 12 тысяч кіламетраў. Прадпрыемства, якое дало тэхніку ўдзельнікам экспедыцыі, гарантавала яе прыгоднасць для такіх вандровак.

НА ЗДЫМКУ: удзельнікі экспедыцыі.

Фота Віктара ТАЛОЧКІ, БелТА.

ПОСПЕХ!

ГАРАЧАЕ «ЗОЛАТА» АНТАЛІ

Сярэдзіна ліпеня для юных біёлагаў нашай краіны адзначана ўдзелам у XI Міжнароднай біялагічнай алімпіядзе. Сёлета яна праходзіла ў турэцкім горадзе Анталія.

На гэты раз у ліку 150 прэтэндэнтаў з 38 краін на вышэйшым узнагароды былі і чатыры школьнікі з Беларусі. Гэта Сяргей Прыгожы, Максім Нямчынаў, Вера Кудрашова, Аляксандр Яноўскі. Алімпіяда праходзіла ў два туры — практычны і тэарэ-

тычны. Школьнікам трэба было паказаць свае веды ў клеткавай біялогіі, біяхіміі, заалогіі, батаніцы, экалогіі, анатоміі і фізіялогіі.

Дарэчы, XI МБА ўвайшла ў гісторыю як «самая гарачая алімпіяда», паколькі тэмпература на дварэ дасягала адзнакі плюс 50 градусаў па Цэльсію. Ганаровае ўручэнне медалёў пераможцам стала доўгачаканай узнагародай за ўпартаю інтэлектуальную барацьбу. Нашы хлопцы і дзівічаты павезлі на радзіму чатыры медалі ўсіх відаў.

Юлія ФЯДОТАВА.

ЗАХАВАЙ ТРАДЫЦЫЮ

ГАЛЕРЭЯ МАЙСТРОЎ

СВЯТА «БАГАЧ»

Адраджэнне беларускай культуры пачалося ў 90-х гадах гэтага стагоддзя. Вялікую ролю ў гэтым працэсе мае зварот да народных каштоўнасцей. Да іх звяртаемся таксама і мы ў нашай беларускай нядзельнай школе, якая існуе ўжо некалькі гадоў. Штогод святкуем беларускія каляндарныя святы. Летась мы ўпершыню адзначалі свята «Багач». «Багач» — свята заканчэння ўборкі збожжавых і пачатак азімай сяўбы. Багачом называецца лубка-кошык, напоўнены жытам, з устаўленай свечкай. Згодна з павер'ем, Багач забяспечваў ніву жытам. У хаце Багач ставіўся на самым пачэсным месцы — на покуці (чырвоны куток). Лічылася, што Багач прыносіць у хату дастатак і шчасце. На гэта свята Багач па чарзе пераносілі ад хаты да хаты, тым самым жадаючы кожнаму гаспадару багачця.

Мы зрабілі вельмі прыгожы Багач, які паставілі каля іконы Ефрасінні Полацкай, нашай заступніцы. Гэта ікона стаіць у нас на самым пачэсным месцы. Яе падараваў нам наш сябра, дарадчык, які шмат увагі ўдзяляў школе. Мы вельмі ўдзячныя яму за гэта. Цяпер дзіўна, што некалькі гадоў назад мы нават не ведалі пра такую святую.

Багач мы нікуды не пераносілі, а перадавалі адзін аднаму з самымі найлепшымі пажананнямі, якія толькі ведалі. Вельмі хочацца спадзявацца, што Багач прынясе нам шчасце...

Для гэтага свята мы зрабілі выставу з таго, што выраслі на нашых агародах. Самым цікавым экспанатам быў памідор, які важыў 350 грамаў. Не менш прыгожа выглядалі качаны капусты, бульба, буракі, агуркі, сланечнік, салодкі

перац, кабачкі, букеты з вярціняў, снапы льну, жыта, аўсу і многае іншае. Усе яны мелі трошкі незвычайны выгляд, чым прыцягвалі нашу ўвагу. А сноп ільну быў як сімвал Беларусі. Настаўніца расказала, як выраблялі лён раней. І месяц кастрычнік, у якім, аказалася, лён каструе, мае дачыненне да льну. «Кастра» — тое, што застаецца ад ільну пасля апрацоўкі.

Мы любім беларускія святы. Яны пашыраюць наш круггляд, даюць магчымасць засвоіць асновы этнакультуры беларусаў, а таксама асэнсаваць месца спадчыны беларускага народа сярод культур іншых народаў.

Свята «Багач» мае таксама свой сэнс, які глыбока звязаны з культурай нашага народа, з нацыянальнымі традыцыямі, якія маюць працяг і сёння... Самае цікавае, што пасля артыкула ў мясцовай газеце да нас у школу завітаў адзін дарослы чалавек, які папрасіў нас расказаць пра гэта свята. Гэта быў Іван Коктыш, беларус, пенсіянер, вельмі цікавы чалавек. Ён успомніў, што калісьці яго маці казалі, што ён нарадзіўся на Багач, але не ведае дакладную дату свайго нараджэння (раней не заўсёды рабілі такія запісы) і хоча ўспомніць, удакладніць нейкія моманты свайго жыцця. Вось такая цікавая гісторыя з нашым Багачом. Мы паказалі гасцю кнігі, дзе самі прачыталі пра гэта свята, каляндар, на якім святкуем беларускія святы. Слухаў Іван Коктыш уважліва, падзякаваў. Нам было вельмі прыемна: мы ведаем тое, што не заўсёды ведаюць дарослыя.

Наташа ШЫНКЕВІЧ і дзеці беларускай нядзельнай школы.
г. Латвія, Даўгаўпілс.

Удзельнікі свята «Багач» у Даўгаўпілсе, 1999 год.

Вось так прыгожа падрыхтаваліся да свята «Багач» у Даўгаўпілсе.

Зноў загучыць разбітая гітара, паламаная скрыпка пасля таго, як інструмент пабудзе ва ўмелых руках маладога сталяра Валянціна ТКАЧЭНкі.

Нядаўні выпускнік Мінскага тэхнічнага вучылішча № 25 карыстаецца добрай славай аднаго з найбольш стараных і дасведчаных майстроў вытворча-ра-

монтажнага прадпрыемства «Музрэм» у сталіцы.

Фота Аляксея МАЦЮШКОВА, БелТА.

БЕЛАРУСЫ ў ЛІТВЕ

ЗДАБЫТКІ ДЗЯРЖАЎНАГА ШЛЯХУ

БЕЛАРУСКІ ПАТРЫЯТЫЧНЫ РУХ У ЛІТВЕ ў ХХ СТАГОДДЗІ (ДА 90-х ГАДОЎ)

● **Леў МІРАЧЫЦКІ.**

З нагоды эпахальнай для еўрапейскай і хрысціянскай цывілізацыі даты — змены тысячагоддзяў наспявае неабходнасць хаця б фрагментарна спыніцца на здабытках беларускага дзяржаўнага шляху, які не меншы, чым у многіх іншых народаў еўрапейскага кантынента.

Беларускую дзяржаўнасць краёвыя і замежныя славянскія гісторыкі адлічваюць з 980 года, калі ўпершыню ў летапісах згадваюцца Полацкае і Тураўскае княствы. Беларусь разам з іншымі народамі Еўропы прайшла праз сярэднявечча — раннія дзяржаўныя ўтварэнні, магутнае Полацкае гаспадарства, буйная еўрапейская дзяржава Вялікае княства Літоўскае — да новага часу, канец якога, аднак, азмрочыўся стратай незалежнасці ў XVIII стагоддзі.

Валадарства на далучаных землях Беларусі, Літвы і Эстоніі давала царскай Расіі мажлівасць праводзіць сваю ўнутраную і знешнюю палітыку па імперскім законах. Таму пачатак ХХ стагоддзя азмрочыўся руска-японскай вайной за панаванне на Далёкім Усходзе, за падзел паўфеадальнага і паўкаланіяльнага Кітая. Паражэнне ў ёй, нібы бурлівы смерч, пранеслася па неабсяжнай Расійскай імперыі, прымусіўшы народы да змагання за дэмакратычнае стваральнае жыццё без войнаў і каланіяльнага здзеку.

У студзені 1906 года ў Мінску склікаецца II з'езд Беларускай Сацыялістычнай Грамады, які займаецца распрацоўкай праграмы дзеяння, прыгасаванай да мясцовых умоў. Але галоўным цэнтрам усяго беларускага руху па-ранейшаму заставалася Вільня, былая сталіца Вялікага княства Літоўскага, калыска актыўных патрыятычных сіл краю.

Тут, у Вільні, патаемна ўлетку 1906 года адбыўся з'езд «Беларускага Саюза Народных Вучыцеляў», які ў сваёй праграме паставіў дамагацца школы на роднай мове. Але арганізацыі не шанцавала. Гэтую акцыю

выкрыла паліцыя. Кастусю Міцкевічу прыйшлося адбываць пакаранне ў мінскім астрозе. У той час, у канцы 1906 года, у Вільні ўжо пачала выходзіць першая беларуская легальная газета «Наша доля». Кастусь Міцкевіч адгукнуўся на заклік рэдакцыі і пачаў супрацоўнічаць з выданнем. У трэцім нумары быў надрукаваны яго верш «Беларусам»:

*Устаньце, хлопцы,
устаньце, браткі,
Устань ты, наша старана!
Ужо глядзіць к нам*

*на палаткі
Жыцця новага вясна!*

*Ці мы, хлопцы, рук не маем?
Ці нам сілы Бог не даў?
Ці над родным нашым краем
Луч свабоды не блішчаў?*

Выйдем разам да работы,
Дружна станем, як сцяна,
І прачнецца ад грымоты
З намі наша старана!

Чалавек, які адважыўся кінуць такі заклік, рабіў гэта не дзеля мімалётнага настрою. Моцны дух барацьбіта адчуваўся ў творчасці паэта Якуба Коласа, які сябе называў настаўнік Кастусь Міцкевіч. Захоплены рэвалюцыйным рухам 1905-га, ён, аднак, па ацэнцы крытыка Антона Навіны, на першае месца ставіў духоўнае вызваленне беларусаў праз родную мову і школу, быў перакананы: царызм не зацікаўлены вярнуць народу яго нацыянальную свядомасць.

Праявы жыцця і перажыванні сярмяжнай масы Віленшчыны моцна турбавалі вясковага настаўніка. Свядомая вясковая інтэлігенцыя, якая моцна трымалася сваіх спрадвечных каранёў, не забывалася шанаваць родную мову, звычай і традыцыі, асуджала імперскую вялікадзяржаўную палітыку царызму.

АБУДЖЭННЕ БЕЛАРУСАЎ

Самаадданая і ахвярная праца беларускіх патрыётаў у часе бурлівых падзей першай рускай рэвалюцыі 1905—1907 гадоў заслугоўвае таго, каб на некаторых постацях спыніцца асобна. Даволі шырокую папу-

лярнасць набылі імёны братоў Яна і Антона Луцкевічаў. За Янам (Іванам) замацавалася рэпутацыя «вялікага будаўніка Беларусі», шчырага патрыёта, будзіцеля. Нарадзіўся ён 28 мая ў Шаўляі былой Ковенскай губерні, дзе бацька ў той час працаваў на чыгунцы.

У доме часта згадвалі пра напалеонаўскі паход і паўстанні 1831 і 1863 гадоў, жылі ідэаламі дэмакратызму з часоў французскай рэвалюцыі, у сям'і заўсёды панавалі дэмакратычны дух. Гэтым настроем былі прасякнуты і дзеці. Значны ўплыў на іх зрабіў стары літоўскі дзеяч Амбразайціс. На сходках у яго цеснай кватэры кожнае слова западала ў душы хлопцаў і будзіла думкі аб справядлівасці і волі. Так нарадзілася перакананне, што і народ у шэрых святках, з якім даводзілася сустракацца ўлетку ў вёсцы ў Вільскім павеце ў ваколіцах Крыснага, мае права на лепшае жыццё, пашану сваёй мовы, як літоўцы, латышы. А знаёмства з гісторыяй Бацькаўшчыны гаварыла, што гэты народ не заўсёды жыў так, як цяпер, меў слаўнае мінулае і зрабіў уклад у культурную скарбніцу чалавецтва.

Вядома, што ў 1895 годзе сям'я Луцкевічаў перабралася ў родную Беларусь — у Мінск. Івана Луцкевіча спачатку пакінулі ў Лібаве. Але паколькі бацька праз паўгода пасля пераезду памёр, маці забрала Івана да сябе, дзе той паступіў у 5 клас мінскай гімназіі. Тут ён сустрэўся з вядомым археолагам Генрыкам Татурам, пад уплывам якога захапіўся гісторыяй і археалагічнымі заняткамі. Здольны ад прыроды, з жывым характарам, Іван Луцкевіч лёгка зыходзіў з калегамі, шмат сустракаўся з людзьмі, гуртуючы вакол сябе дэмакратычна настроеных хлопцаў і дзяўчат, крышталізуючы іх беларускую свядомасць. Гэта паспрыяла арганізацыі беларускага гуртка. У 1902 годзе, скончыўшы гімназію, Іван паступіў у Пецярбургскі ўніверсітэт і адначасова ў Археалагічны інстытут у Маскве.

(Працяг будзе).

МАСТАК І ЧАС

● Людміла НАЛІВАЙКА,
кандыдат мастацтвазнаўства.

У дзвюх невялікіх залах Віцебскага мастацкага музея дзейнічала выстава, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння вядомага фінска-шведскага мастака Аляксандра Ахола-Вало, які з 1920 па 1930-я гады жыў і працаваў на Беларусі. Віцебскі перыяд яго творчай дзейнасці прыпадае на гады "вялікага паходу" Чырвонай Арміі на Запад пад сцягамі сусветнай рэвалюцыі. Лозунг "Даеш Варшаву!" — вось мэта гэтага знакамітага руху, які скончыўся поўным крахам. Але малады, таленавіты мастак змог занатаваць у сваіх альбомах цікавыя моманты, звязаныя са шляхамі-дарогамі ад Віцебска праз Ліду, Беласток на Варшаву.

Біяграфія Аляксандра Пятровіча, Аляся (менавіта так яго называлі ў Віцебску і Мінску), складалася з шэрагу розных цікавых старонак, якія характарызуюць яго як актыўнага дзеяча ў розных сферах культуры, філасофіі.

У Віцебску Ахола-Вало доўга лячыўся ў шпіталі, а таксама вучыўся ў майстэрнях Ю. Пэна, С. Юдовіна, слухаў лекцыі знакамітай папленіцы К. Малевіча па сумеснай дзейнасці ў таварыстве "Сцярджалнікаў новага рэвалюцыйнага мастацтва" В. Ермалаевай. Менавіта ў Віцебску яго думкі былі асветлены ідэяй стварэння, так бы мовіць, своеасаблівага індэкса чалавечага жыцця. У аснове гэтага індэкса — графічныя выявы розных форм, што сімвалізуюць творчы і жыццёвы патэнцыял асобы. У Віцебску было складзена некалькі сотняў гэтых сімвалаў. Новая навука патрабавала эксперыментаў, і ўжо ў 1925 годзе ў Першай гарадской школе мастак-педагог ставіў і вырашаў патрэбныя яму мэты і задачы, працуючы над стварэннем спецыяльнай групы "Таварыства", якая мела ўласны орган друку і рэдакцыйную калегію. Насценная газета выйляла недахопы сродкамі сатыры і гумару. Новымі былі і заняткі па фізічным выхаванні, галоўная мэта якога — удасканаленне цела.

ЯСНАЕ СВЯТЛО МАЙСТРА

ДА 100-годдзя 3 ДНЯ НАРАДЖЭННЯ Аляксандра АХОЛА-ВАЛО

Беларускі перыяд таксама ўключыў жыццё ў Мінску (1926—1930), дзе творчая думка маладога мастака і вучонага разгарнулася шырокім фронтам. А. Ахола-Вало ўдзельнічаў ва ўсіх мінскіх мастацкіх імпрэзах 20-х гадоў. Апрач таго, яго графічныя творы ўключаліся ў планы замежных экспазіцый у Францыі, Германіі, Расіі. Галоўным відам мастацтва рабілася графіка. На старонках газет і часопісаў А. Ахола-Вало выконваў цікавыя заказы. У гэтым шэрагу знаходзяцца "Малыя араты", "Млот", "Беларуская вёска", "Беларускі піянер", "Трыбуна мастацтва", "Работніца і сялянка" і іншыя, усяго больш за дваццаць выданняў.

Можна ўбачыць традыцыйныя ілюстрацыі да апавесцей, сяброўскія шаржы, афармленне першых старонак, застаўкі і г. д. Рознабаковасць мастака-афарміцеля выданняў даказвалася і пры ілюстраванні кніг Я. Коласа "Новая зямля", М. Грамыкі "Плынь", А. Вольнага "Табе", А. Александровіча "Угрунь", П. Труса "Ветры буйныя". Афармляў вокладкі такіх цяпер рэдкіх выданняў, як "Сялянская вечарына", часопіс "Прасторы".

Менавіта А. Ахола-Вало належала ініцыятыва стварэння суполкі, якая па сваіх задачах набліжалася да маніфеста віцебскіх "Стваральнікаў новага мастацтва" ("УНО-ВІС"). Доказам такой творчай пераемнасці стала мінская суполка мастакоў "Прамень" (1928), членамі якой з'яўляліся П. Гуткоўскі, В. і Я. Ціхановічы, А. Пук, Я. Розанаў і іншыя. Новае жыццё, задачы культурнай рэвалюцыі, звязаныя з пытаннямі выхавання новага чалавека, — усё супадала з жыццёвымі і мастацкімі поглядамі мастака-рацыяналізатара, канструктывіста, філосафа. (Дарэчы, па-фінску Вало — святло, прамень).

Ён уключаецца ў планы стварэння новага рэвалюцыйнага асяроддзя, распрацоўвае канструктывіцкія праекты засваення новай прасторы. У 1925 годзе на першай старонцы "Савецкай Беларусі" на святочны дзень гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі быў надрукаваны плакат, у кампазіцыйнае поле якога ўвайшлі зямны шар і шасцярня, у выніку кручэння якіх узніклі промні. А ўсё разам — касмічная прастора, якая ўжо нібыта засвоена чалавекам. І гэта сфантазіравана ў час, калі здзейсніць касмічныя палёты можна было толькі ў праектах і маргах. У 1927—1928 гадах задумана серыя твораў на тэ-

му новага асяроддзя чалавека ХХ стагоддзя.

Да мінскага часу адносіцца рацыяналістычная дзейнасць, у аснове якой распрацоўкі моцнай асновы лінарыта, дзеля тыражавання сваіх гравюр на старонках выданняў. Зноў перамога: яго лінарыты вытрымлівалі тыраж 10—12 тысяч!

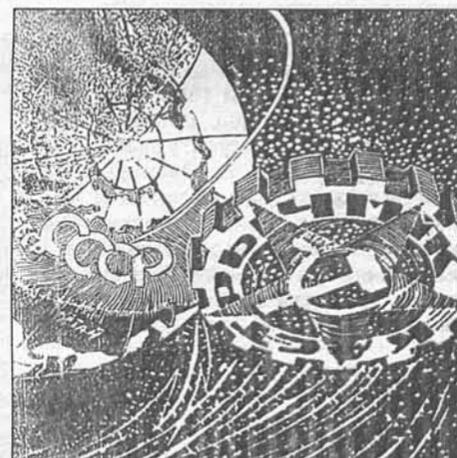
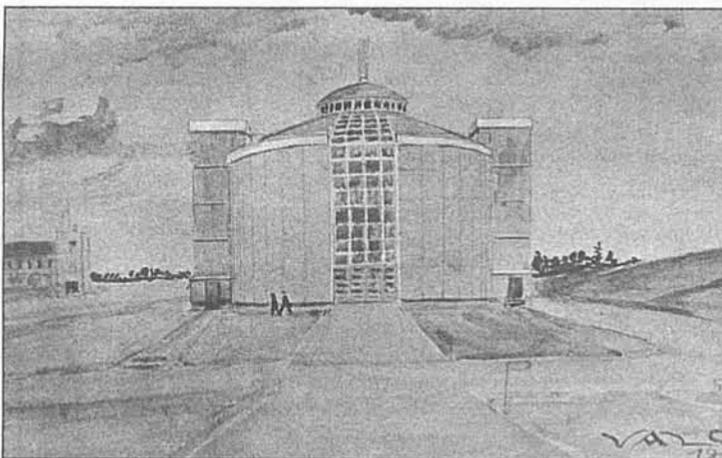
Вынікам дзейнасці А. Ахола-Вало сталі яго творы жывапісу, графікі, скульптуры. Ён аўтар кніг мемуарнага характару, дзе з дзіцячых год фіксаваліся прыклады ўсялякіх станойчых альбо заганных дзеянняў у сям'і і грамадстве. Больш за 80 год А. Ахола-Вало вёў свае асабістыя дзённі-

кі-адзнакі, дзе падводзіліся вынікі асабістай творчай дзейнасці. З месяца ў месяц, з года ў год мудры руплівец на ўласным вопыце даказаў здольнасць працаваць да скону, весці актыўны лад жыцця, прыцягваць увагу да сябе маладых. Вынікам такога самаадданага жыцця-эксперымента стаў той факт, што Майстар пражыў амаль 98 гадоў.

У арсенале яго творчасці больш за дзесяткі тысяч прац. У горадзе Хяменліне (Фінляндыя) яшчэ пры жыцці Ахола-Вало створаны музей яго імя, дзе ёсць "беларускі куток", упрыгожаны лінарытамі, малянкамі, аркушамі з праектамі новых канструкцый ХХ стагоддзя: асноўная частка светлых мараў пра светлае жыццё прыпадала на беларускі перыяд.

Прапанаваная ў Віцебску выстава, якая збіралася з матэрыялаў фонду мясцовага мастацкага музея, адказвала амаль на ўсе пытанні, узнятыя ў гэтым артыкуле. Вялікі дзякуй супрацоўнікам музея, у прыватнасці Іне Холадавай, якая ўзяла на сябе распрацоўку навуковай канцэпцыі экспазіцыі сьліннага еўрапейскага мастака Аляксандра Ахола-Вало, чые духоўныя карані звязаны з Беларуссю.

НА ЗДЫМКАХ: А. АХОЛА-ВАЛО ў Мастацкім музеі Віцебск, 1995 год; А. Ахола-Вало. Эскіз праекта МОПРА для сельскагаспадарчай выставы. Мінск, 1930 год; плакат у газеце "Савецкая Беларусь", 1925 год.

ЧАРНОБЫЛЬ

У ліку першых перасяленцаў прыехаў з пацярпелай ад Чарнобыля Брагіншчыны ў Добрушскі раён настаўнік географіі Адам Варанец. Ён не прапускае ні аднаго велапрабегу, які традыцыйна праводзіцца напярэдадні даты трагедыі па тэрыторыі трох пацярпелых ад аварыі абласцей — Гомельскай (Беларусь), Бранскай (Расія) і Чарнігаўскай (Украіна).

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА.

СЦЯЖЫНАМІ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

Іўе — гарадок, непадобны на іншыя вялікія і маленькія гарадкі. Ён выглядае вельмі прыгожа, асабліва ўлетку. Навакोल такі спакой, цішыня! Але паспрабуем перанесціся на некалькі стагоддзяў назад і ўявіць старажытнае паселішча, імя яго ідзе ад назвы драўніннай пароды івы (вярбы). Яно размясцілася паміж лясістай і забалочанай Налібоцкай пушчай і шматлікімі балотамі на рацэ Гаўя, і праз яго праходзяць шляхі на ўсход, поўнач і поўдзень.

Да першай паловы XIII стагоддзя Іўе знаходзілася ў межах Кіеўскай Русі, а ў 1253 годзе князь Міндоўг заснаваў новую раннефеадальную дзяржаву Вялікае княства Літоўскае, і ў хуткім часе Іўе апынулася ў складзе гэтай дзяржавы і ўвайшло ў Ашмянскі павет Віленскага ваяводства. Паселішчам па чарзе валодалі магнаты з роду Кішкаў, потым Радзівілаў. Да нашага часу дайшлі інвентары Іўеўскага ўладання, па якіх можна скласці ўяўленне аб жыцці і побыце мясцовага на-

ІЎЕ — ГАРАДОК АДМЕТНЫ

сельніцтва ў час феадальна-прыгонніцкага ладу. Прыглядаюся старанна да вуліц: яны збераглі даўніну тых дзён, калі па іх рухаліся падводы, на якіх сяляне перавозілі натуральны аброк у панскі фальварак. Кожнаму двару строга распісвалася, колькі бочак збожжа, колькі рознай жыўнасці, мёду, як і іншых прадуктаў трэба аддаць пану, колькі дзён адпрацаваць на яго зямлі...

Пранесліся гады, складваючыся ў стагоддзі, але ўсё, што адбывалася ў вялікім свеце: змена аднаго грамадскага ладу іншым, паўстанні, рэвалюцыі, войны — не абышлі і маленькую Іўеўшчыну.

І сёння Іўе — пасёлак драўляны. У кожным двары хлеўчукі, грады. У некаторых дварах яны вузкія, роўныя, доўгія, акуратна дагледжаныя. Дык гэта ж татарскія агароды! А татары — агароднікі адмысловыя. На зямлі ўмеюць тварыць сапраў-

дныя цуды! Пад плёнкай вырошчваюць кветкі, расаду, раннюю гародніну. Таму і жывуць заможна. Многія стагоддзі назад татарскім пасяленцам дазволілі жаніцца з мясцовымі жанчынамі. З тае пары перамяшалася кроў мусульманская і праваслаўная, і татары назаўсёды атабарыліся на беларускай зямлі. Многія, праўда, за гэты час страцілі сваю мову, але агульныя традыцыі ўсё ж захоўваюць свята. Дапамагае ім у гэтым дзеючая мусульманская мячэць. Дарэчы, у Іўі мірна існуюць розныя рэлігійныя канфесіі: каталіцкая, праваслаўная, мусульманская. Да Вялікай Айчыннай вайны, калі ў гарадку жыло шмат яўрэяў, тут дзейнічалі тры сінагогі. Фашысты ў час вайны знішчылі ў гэта 13 000 яўрэяў, і мясцовыя жыхары цяпер ушаноўваюць памяць гэтых ахвяр фашызму з такой жа павагай, як і ўсіх іншых.

Іўе — раённы цэнтр, дзе сён-

ня жыве каля 10 тысяч чалавек. Вялікіх прамысловых прадпрыемстваў тут няма, але ў гарадку працуе камбінат кааператыўнай прамысловасці, куды ўваходзяць хлебазавод, каўбасны і макаронны цэхі. Ёсць сельскае прафесійна-тэхнічнае вучылішча, дзе, акрамя традыцыйных, навучаюць новым прафесіям, сучасным часу. Некалькі дзесяткаў дзяўчат авалодваюць прафесіяй "гаспадыня сядзібы", якая дае ім разнастайныя веды па вядзенню прысядзібнай гаспадаркі.

Ёсць у Іўі свае дарогі да храмаў. Адна з іх, паабпал якой старыя дрэвы з магутнымі верхавінамі, вядзе да светлага будынка касцёла святых Пятра і Паўла, пабудаванага ў 1600 годзе, асноўнай архітэктурнай дамінанты Іўя. Храм прайшоў шмат выпрабаванняў, бо лёс яго дастаўся не з лёгкіх, але храм і сёння верна служыць людзям і Богу.

Так і жыве Іўе — у працы, малітвах і клопатах.

Віктар ЖЫБРЫК.

УРАЖАННІ

БЕЛАРУСКАЯ «КРЫНІЧКА» НА ЕЎРАПЕЙСКИМ АБШАРЫ

● Яўген ЛЕЦКА.

...Яшчэ гримела смяротная музыка вайны, але ў чалавечых душах спавагла набрала моцы іншая мелодыя жыцця, у аснове якой былі надзеі на мір і шчасце, на радасць, дзіцячы смех і стваральную працу. Менавіта ў той час, напрыканцы разбуральнай і трагічнай у гісторыі чалавецтва вайны, нарадзілася ідэя музычнага сусветнага фестывалю, закліканага аб'яднаць на зямлі старажытнага Уэльса таленавітых людзей з усіх краін незалежна ад таго, хто на яким баку змагаўся. Бо чалавеку працы і высокіх творчых памкненняў увогуле ніколі і ніякага вайна не патрэбна. А таму сімвалам фестывалю сталі дзве ў моцным поціску рукі. Упершыню пад гэтым лаканічным, але шматвымоўным сімвалам сабраліся пасланцы планеты Зямля ў 1946 годзе.

Сёлета ж з 3 па 9 ліпеня надзвычай маляўнічы Ландголен (з усіх бакоў акружаны ці то парослым лесам, ці разгароджанымі высакагорнымі пашамі гарамі, на адной з якіх узвышаюцца так падобныя на наш Навагрудскі замак руіны некалі непрыступнай старажытнай камяніцы) сабраў музычныя і спеўныя гурты ды асобных выканаўцаў ужо 54-ты раз. Прадстаўлены былі ўсе кантыненты з пяцідзсяцю дзвюма краінамі, большасць з якіх мела па некалькі калектываў. Сярод іх упершыню радавалі вока нашы спрадвечныя колеры і на артыстычных строях, і на сцяжках, што ў

суладдзі з іншымі калыхаліся на расцяжках на святочных ландголенскіх вулачках. Гонар прадстаўляць Беларусь здабыў хор «Крынічка» сярэдняй школы № 77 горада Мінска. Паездка адбылася пры арганізацыйным удзеле выдавецтва «Бацькаўшчына». Удзельнікі выказваюць шчырае дзякуй кіраўніцтву «МАЗа» за камфортны аўтобус «Неаплан», а таксама біскупу Віцебскай дыяцэзіі Уладзіславу Бліну, які і паспрыяў таму, што браты па веры залагодзілі начлег і харчаванне ў Польшчы. Гасцявалі вандроўцы ў сем'ях парафіянаў касцёла святой Ядвігі ў Зялёнай Гуры. Тут жа, на раніцу, далі свой першы канцэрт, які прайшоў удала і нібы стаў заручкай будучых поспехаў.

Хор «Крынічка» складаецца з дзяўчынак малодшага і старэйшага ўзросту і выступае ў двух намінацыях — акадэмічнай і народнай спеваў. Найбольш уражліва на фестывалі прагучалі беларускія спеваў — традыцыйная «Касіў Ясь канюшыну», што выконвалася пад мелодыю цымбалаў, скрыпкі і іншых народных інструментаў і сплучалася з вясёлай падтанцоўкай ды гульнівымі выкрутасамі. Зала ўскалыхнулася ад дружных воплескаў, а аўтарытэтнае журы прысудзіла «Крынічцы» ў гэтай намінацыі 2-е месца.

Пасля гэтага з'явілася фота ў газетах, запіс на тэлебачанні і запрашэнні выступіць з канцэртамі. Такім чынам «Крынічка» апынулася недалёка ад Ліверпуля. Жывуць ў проста выдатна абсталяваным студэнцкім памяшканні,

смачна харчуюцца ў сталойцы каледжа. Апякуецца імі даўні сябра Беларусі, добра вядомы ў пацярапелых ад Чарнобыльскай аварыі раёнах Майк Х'юбіт (пасланец добрай волі). Гэта чалавек надзвычай цікавага жыццёвага лёсу, шчырай і спагадлівай чалавечай душы. Правёў ён цікавую экскурсію па Ліверпулю з наведваннем так блізкага моладзі музея славуных «Бітлаў». З поспехам прайшоў арганізаваны ім канцэрт у адной з самых вялікіх у Ліверпулі англіканскіх цэркваў. Асабліва запала ў душу вернікаў песня «Дзецім Чарнобыля» (мелодыя і словы Ганны Казловай), у якой сапіравала як спявачка і скрыпачка дачка кампазітаркі Антаніна Казлова. Варта таксама адзначыць удалае выканальніцкае майстэрства сямейнага дуэта (мама з сынам) Ірыны і Аляксея Скрыпнікаў. Добрага слова заслугоўвае і сёлетняя выпускніца Беларускага лінгвістычнага ўніверсітэта Ксеня Голуб, якая выступае ў дзвюх іпастасях: перакладчыцы і вядучай канцэртных праграм.

Наперадзе, апроча гарадоў гэтага рэгіёна, паездкі і выступленні ў Лондане, сустрэча з беларускай дыяспарай Англіі і Бельгіі. Карацей, наша «Крынічка» з поспехам струменіць па еўрапейскіх краінах, несучы людзям розных нацыянальнасцей радасць, усмешкі, а разам і веданне Беларусі, якая ўсё больш актыўна прапісваецца на палітычнай і культурнай карце Еўропы.

Вялікабрытанія, Уэльс.

ЖЫЦЦЁ ДЫЯСПАРЫ

БЕЛАРУСКИ ФЭСТЫВАЛЬ У САЎТ РЫВЭРЫ

17-га чэрвеня ў Беларускім Грамадскім цэнтры адбыўся традыцыйны беларускі фестываль. Уразіла вялікая колькасць гасцей і ветлівасць гаспадароў. Выдатна прыгатаванымі былі беларускія стравы і печыва. Безумоўна, лепшаю часткаю імпрэзы быў канцэрт, у якім узялі ўдзел Валянціна Пархоменка, Алесь і Волга Казакі і таксама госьці з Беларусі — сп. Котаў з некалькімі сваімі выхаванцамі. Прыхільнікі сьпеваў спадарства Казакоў-Пархоменка маглі набыць іх апошняю аўдыёкасэту.

Лятарэі, якіх было некалькі, сабралі шмат удзельнікаў. Відаць, іх прывабілі прыгожыя і каштоўныя прызы. На працягу дзясю фестывалю ў залі грамадзкага цэнтру прадаваліся беларускія сувэніры, кнігі й аўдыёкасэты.

Прыемна, што многія нью-ёркскія скарысталі гэтую нагоду, каб яшчэ раз пабыць сярод сваіх людзей, сустрэцца са сваімі знаёмымі, якія папрыязджалі з ваколіцаў і нават з няблізкага Масачусэтсу.

У НЬЮ ЁРКУ АДЗНАЧЫЛІ КУПАЛЬНЕ

У ноч з 24-га на 25-е чэрвеня беларусы Нью Ёрку пасля доўгага перапынку зноў адзначылі Купальне, старажытнае, маляўнічае свята ў

гонар летняга сонцавароту, насычанае прыгожымі звычаймі. Купальне вядома ўсім народам Эўропы. Пачынальнік славянскае фалькларыстыкі З. Даленга-Хадакоўскі, які жыў на пераломе XVIII і XIX стагоддзяў, сьведчыў, што нашыя землі некалі літаральна палалі купальскімі вогнішчамі.

Цяжка сказаць, ці адбылося-б гэта, калі б род нас ня было такое аддае прыхільніцы народных традыцый, як сп-ня Валя Якімовіч. Толькі дзякуючы яе намаганням змаглі мы перажыць тыя пачуцці, якія напаялі душы многіх пакаленняў нашых продкаў каля купальскіх вогнішчаў.

Шкада, што далёка ня ўсе жадаючыя змаглі прыехаць, каб правесці тую ноч у Бел-лэр-Менск. Ад Нью Ёрку туды трэба дабірацца добрых дзве гадзіны на машыне. Каму не дазволіў гэта зрабіць працоўны расклад, каму адсутнасць транспарту. Але можна з упэўненасцю сказаць, што на наступны год купальскія вогнішчы зьбяруць значна больш людзей, бо тыя, хто ў беларускіх строях хадзіў у карагодзе, сёлета прыедуць туды абавязкова і запрасяць таксама на свята сваіх сваякоў і знаёмых.

Нахай Купальне будзе для нас прыгожым напамінам, што сонейка, святло заўсёды перасіпае цемру ночы.

Марат КЛАКОЦКІ.
«Весткі й Паведамленні»
нью-ёрскага аддзелу
Беларуска-Амерыканскага
Задзіночання.

ЗША.

ЛЕГЕНДЫ І СУЧАСНАСЦЬ

Скульптурны пленэр «Легенда з пяску», прысвечаны 1000-годдзю з дня смерці Рагнеды, прайшоў пад эгідай гісторыка-культурнага музея-запаведніка ў Заслаўі. На працягу трох дзён навучэнцы Беларускага каледжа мастацтваў пад кіраўніцтвам свайго настаўніка і каардынатора праекта «Легенда з пяску» Генадзя Лойкі стваралі вобраз легендарнай Рагнеды.

НА ЗДЫМКУ: у час стварэння Рагнеды.

Фота Аляксея МАЦЮШКОВА, БелТА.

УДАКЛАДНЕННІ

● Хэлена ГЛАГОЎСКАЯ.

«Голас Радзімы» вымушае адгукнуцца на некаторыя неадарэчаныя, якія з'яўляюцца на старонках беларускіх выданняў. Чарговым разам памылкова (С. Рудовіч у «Энцыклапедыі Гісторыі Беларусі», т. II, Мінск, 1994, с. 447—448, Яўген Мірановіч у беластоцкай «Ніве», №46 ад 15 лютага 1998 г. — «Да стагоддзя з дня нараджэння» (!) і таксама ў «Навейшай гісторыі Беларусі», Беласток, 1999.) указваецца дата і месца нараджэння ксяндза Вінцэнта Гадлеўскага. Зараз памылку паўтарыў «Голас Радзімы» ў артыкуле «Беларускі ксёндз Вінцэнт Гадлеўскі» (ад 23.02.2000 г.). Як быццам на злосьць самому герою, які напісаў сваю аўтабіяграфію для «Bielaruskaj Krupicy» (1928, № 13—16). Разумею, што мог яе не ведаць Вацлаў Пануцэвіч, пішучы пра ксяндза ў эмігранцкіх умовах («Беларуская царква», 1965, № 28, перадрукавана ў «Спадчыне», 1993, № 5—6). Але астатняе?

У згаданым аўтабіяграфічным нарысе В. Гадлеўскі пісаў, што нарадзіўся ў 1888 годзе (а не ў

1898) у Шурычах каля Поразава (а не ў Поразаве). Дробязі, але для біяграфіі істотныя. 10 гадоў аднаць — не так і мала! Тым больш, што ўсе аўтары згодна паўтараюць далей сапраўдныя даты: у 1912 годзе заканчвае Віленскую каталіцкую семінарыю, у 1916 — Каталіцкую акадэмію ў Пецярбургу. Ці такое магчымае, нарадзіўшыся ў 1898 г.?

Дарэчы, пра ўсе складанасці лёсу Гадлеўскі піша ў аўтабіяграфіі. Спярша 2 гады жыў у роднай вёсцы. Пасля парафіі ў пошуках хлеба часта мянялі месца жыхарства. Калі Вінцэсо было 5 гадоў, бацькі вярнуліся ў Шурычы. Купілі тады дом у Поразаве і там Вінцэс пачаў навуку ў народнай школе. Закончыў яе «першым вучнем» праз дзве зымы ў 1899 годзе. Пасля бацькі пераехалі (у пошуках працы) у Варшаву, дзе Вінцэс паступіў у гімназію і вучыўся ў ёй 3 гады (да 1903 г.). З Варшавы бацькі пераехалі ў Коўна — усё ў пошуку працы. Вясной 1904-га зноў апынуліся ў Шурычах. Там Вінцэс склікаў вясковых дзяцей і пачаў вучыць іх грамаце за сімвалічную аплату. Сабраўшы крыху грошай, паехаў у

Гародню, дзе, правучыўшыся зімой з 1905 па 1906 год, здаў экзамен. Вярнуўся ў вёску і далей вучыў дзяцей. У 1907 годзе здаў экзамен у Віленскую духоўную семінарыю, дзе пачаў вучыцца ў 1908-м. Такі з большага быў шлях В. Гадлеўскага да святарства.

Дарэчы, і далейшая святарская і беларуская дзейнасць В. Гадлеўскага вымагае грунтоўнага вывучэння і асэнсавання. Чытаючы артыкул у «Голасе Радзімы», заўважыла недакладнасць у каталіцкай «службовай» тэрміналогіі. Хачу патлумачыць: прэфэкт — гэта не начальнік польскай гімназіі, а настаўнік рэлігіі, дакладней, ксёндз, які навучае рэлігіі ў ёй. Другая тэрміналагічная заўвага адносіцца да капелана. Капелан — гэта не памочнік каталіцкага парафіяльнага ксяндза, а святар, які спаўняе функцыі ксяндза ў асобных капліцах або пасланы дзеля рэлігійнага абслугоўвання асобных груп вернікаў. В. Гадлеўскі якраз быў капеланам у шпіталі ў Вільні: абслугоўваў там хворых вернікаў-католікаў.

Польшча.

ХАЙ ЗБУДУЦА МАРЫ

Першага чэрвеня ў белскім белліцэ ўсе былі ўрачыстыя і ў кветках. І моладзь, і бацькі, і настаўнікі.

— Я столькі гадоў ужо з гэтай школай, — кажа Галіна Барташук, якой трое дзяцей і зяць закончылі гэту школу. — Як родную сям'ю пакідаеш. Аж шкада, што больш у нас дзяцей няма...

— Вынікі даволі добрыя, я зрабіла падлікі. IV «а» клас мае ў сярэднім ацэнку 4,171, IV «б» — 4,369, IV «ц» — 3,979. Письмовы па польскай мове напісалі на 3,67, беларускую на 3,91 (без алімпійцаў, з імі — 4,12), гісторыю — 3,96, біялогію — 3,85, матэматыку — на 4,66, рускую мову — на 4,42, англійскую — на 5. Вусныя экзамены таксама нядрэнна паздавалі — польская мова — 4,25, беларуская — 4,53, руская — 4,4, гісторыя — 4,03, біялогія — 4,32, хімія — 5, матэматыка — 4,73, геаграфія — 3,7, англійская мова — 4,7. У сярэднім — здалі вусны экзамен на звыш чым чацвёрку.

— Ад сённяшняга дня нашы вучні будуць думаць пра сябе самі, — кажа спадарыня дырэктар Зінаіда Навіцкая. — Чакаюць іх экзамены ў вышэйшых навучальных ўстановах. Як кожны год, раз'едуцца па ўсёй Польшчы — Шчэцін, Гданьск, Люблін, Беласток, Варшава... У Беларусь выбіраюцца вучыцца ў выпускнікоў (на англійскую мову, медыцыну, эканамічныя замежныя адносіны). Некаторыя складалі дакументы на некалькі напрамкаў. Тыя, хто закончыў ліцэй, часта пасля наведваюць школу, прыходзяць паглядзець, што змянілася, раскажаць, як ідуць іхнія справы. Чакаем іх у школе з нецяраплівасцю.

Урачыстаць пачалася ўвядзеннем штандару школы ды гімнам. Дарагія абсаленты, да якіх з прамай звярнулася апошні раз спадарыня дырэктар, выслухалі яе пажаданні ды сардэчныя настаўленні. Асабліва дзякавала яна тым, хто сваёй шчырай працай прынес сабе і школе гонар — алімпійцам, удзельнікам конкурсаў, самаўрадаўцаў, спартсменам, сярод якіх найбольш гонару і радасці прынес Андрэй Красоўскі — майстар спорту на інваліднай калясцы. «Дзякуючы яму, мы сталі лепшымі!» — гэтыя словы спадарыні дырэктара суправаджаліся гучнымі апладысмантамі. Андрэй стаў прыкладам для ўсіх, як трэба змагацца, даў магчымасць выказаць чалавечнасць і сяброўства сваім калегам. Сам узяў ён голас і ў цудоўнай развітальнай прамове падзякаваў ад сябе і калег настаўнікам і бацькам. Хвіліны падсумавання, успамінаў і падзяк завяршыў яго праасяшчэнства епіскап белскі ўладыка Грыгорый, які, прывітаўшыся словамі радасці ад уваскрэшэння Хрыстовага, выказаў сваё бласлаўленне на далейшую дарогу выпускнікам і настаўнікам. «Гэта адзін экзамен, маленькі ў параўнанні з тымі, якія чакаюць вас у жыцці», — сказаў уладыка. Пажадаў выпускнікам, каб на іхнім шляху спадарожнічалі ім любоў, шчасце, інтэлектуальнае і духоўнае развіццё ды ўдзячнасць за дабро, якое атрымоўваюць. Хай збудуцца іхныя мары!

Міра ЛУКША.
«Ніва».

Польшча.

ЛІТАРАТУРНЫЯ ЧЫТАННІ

ДА ТАКОГА Ё БРЫГАДУ
Я НЕ ПАЙШЛА Б!

Такім чынам, ачуўшыся ад зімовае сьпячкі, жыхары мястэчка даведаліся, што яны стаяць на парозе Адраджэння. Прычасаўшы ўскудлачаныя валасы й старанна вычысціўшы абутак, хлуды выйшлі на Пляц. І ўсе, як адзін, былі ў бэзавых шараварах, бо якая будзе іхняя новая апрадка, яшчэ ніхто ня ведаў. Пад павявамі вясновага ветрыку шырокія шаравары надзімаліся й пачыналі ляскаць, як ветразі: вось чаму ў той дзень па ўсёй краіне было чуто несупыннае дробнае ляскацьне. Аднак, нягледзячы на ўвесь гэты сьвятоточны вэрхал, настрой у хлудаў быў дваікі. З аднаго боку, яны былі задаволеныя, што ўсім абрыдлы лад жыцця нарэшце здратаваны, з другога ж боку, ім было крыўдна, што такая значная падзея, як Адраджэнне, пачалася падчас зімовае сьпячкі. Прычым большасць хлудаў вінавацілі ў гэтым Хіцера Зьміцера, які не пажадаў свечасова пабудзіць іх. З тае нагоды былія багемаўцы — а яны лічылі сябе больш таленавітымі, чым новы хлудзі гаспадар — абменьваліся зьдэлівымі ўсьмешкамі, не асьмелываючыся аднак сказаць уголас тое, пра што яны думалі.

Калі Хіцер Зьміцер узышоў на трыбуну, дык на нейкі час храбусьценне ягонай камізэлькі заглушыла паляпванне многіх сотняў бэзавых шаравараў. "Ах, гэтае храбусьценне нагадвае стракатаньне вясёлкавых крыльцаў стракозаў, абуджаных вясным цяплом", — пагадзіліся ўражаныя хлудкі. І толькі былая арыстакратка Гарэзія Набіванка, якая кагаче вярнулася з будаўніцтва канала, навяла на новаспечанага гаспадара немаведама дзе ўзятую ларнэтку й, перакінуўшы цыгарэту з правага кутка рота ў левы, хрыпата прабасіла: "Да тагога ў брыгаду я не пайшла б!" Пасьля чаго смачна сплюнула на навакаваны штэблет Шампанскага. Іншаземец міжволі адхіснуўся ад яе й рукою, засунутай у кішэню, памацаў свой замежны пашпарт.

Між тым Хіцер Зьміцер моўчкі стаяў на трыбуне. Чорная скурачка прыгожа аблягала ягоную прысадыстую постаць. Сваё крэда ён даўно выказаў на старонках падпольнай газэты й мовіць яму, па-сутнасці, не было пра што. І толькі пры самым канцы, калі ўжо натоўп збіраўся быў разысьціцца, Хіцер штомоцы выгукнуў: "Грамадзяне! Заменім бэзавыя шаравары на бэзавыя хусткі!" Пасьля гэтага закліку хлуды гучна запляскалі ў ладкі і ў адзіным палкненьні сарвалі з сябе бэзавыя шаравары. Некалькі параў знойдзеных тут жа нажніцаў пашлі па руках, і неўзабаве на шыі кожнага з прысутных на пляцы красавалася бэзавая, завязаная на два вузлы хустка.

ПРЭЧ ЗЬ ІХНЯЙ ДАРОГІ!

Пасьлядоўна ажыццяўляючы падпольную праграму рухавых, Хіцер пераназваў вуліцу Цмока Кальвока ў вуліцу Энтузіястаў, а па некаторым часе арганізаваў засыпку канала. Дзеля гэтага сьмеццарам былі выдадзеныя наслы і рыдлёўкі. І закіпела праца! Сьмеццары, абліваючыся потам, закопвалі клятвы канал, а сьвятоточнае апраньня, з бэзавымі хусткамі на шыях хлуды шпацыравалі поруч і зь нейкім цнатлівым зьдзіўленьнем казалі: "Хутка мы пабудуем тое, да чаго імкнуліся вякамі!" Зразумела, хлуды ніколі нікуды не імкнуліся, тым больш вякамі, аднак, відавочна, меркавалі, што кажучы так, яны таксама бяруць удзел у справе вялікага Адраджэння.

Тымчасова над галавамі хлудаў-энтузіястаў пачаў кружляць

зіхатлівы, невядомага паходжаньня эліпсоід. Безумоўна, само па сабе даволі дзіўна, калі ў цябе над галавою луннае нейкі дзіўны, серабрысты лятак, аднак, калі тое тычыцца Адраджэння ды яшчэ адбываецца падчас гістарычнай засыпкі канала, — тут ужо няма нічога дзіўнага. І таму хлуды хутка перасталі назіраць за зіхатлівым эліпсоідам і зноўку пачалі казаць адзін аднаму: "Цяпер кожны з нас — спружына гісторыі!"

А ўсімі забыты эліпсоід, вясёлка зьзяючы, імкліва падплывае да мура Высокага квадратнага паркану, натрыкнуўся на яго, споўз долу й перакінуўся ў старога з падарожным кіем у руцэ й цёмных акуларах на твары. Гучна стукваючы па бруку праспекта Маралістых-эквілібрыстых сваім кіем, ён вярнуўся туды, дзе адбывалася гістарычная засыпка, і, палюхаючы хлудаў

часопісаў. Ды сказаць што-небудзь уголас яны, паводле сваёй даўнай завядзёнкі, не адважаліся. На іх шчасьце, выдавецтва "Усё для сьмеццара!" пасьля выхаду шаснаццаці нумароў было скасаванае.

Кіраўнічая роля ў выратаваньні Адраджэння перайшла з гэтага моманту да фабрыкі-кухні парадаксальных ідэяў. Там тэрмінова былі адчыненыя два новых факультэты па вывучэньні багатае палітычнае й пэдагагічнае спадчыны новага гаспадара. Навучэнцы першага факультэту называлі сябе "хіцеразнаўцамі" і вывучалі ўзьдзеянне ідэяў Хіцера Зьміцера на сонечную актыўнасьць. Студэнты другога факультэту, "зьміцераведы", дасьледвалі ўплыў твораў лідэра рухавых на анамаліі ў тоўшчы зямной кары. Па большасці пытаньні паміж факультэтамі існавалі вострыя супярэчнасьці. І толькі ва ўжываньні

дэтва, або Грамадства й ягонае шалупіньне". Шампанскі прыслушаўся й зразумеў, што верховод рухавых даказвае, нібыта невысокі інтэлектуальны ўзровень сьмеццароў у цяперашні час можна павысіць толькі шляхам зьніжэньня высокага інтэлектуальнага ўзроўню багемаўцаў. Зьдэлівая ўсьмешка прабегла па вуснах іншаземца, і, верагодна, заўважыўшы яе, падняўся з-за стала кажанаваты, рухавы, сківіцы якога нагадвалі рухомыя шэфляды пісьмомага стала.

— Ты, я бачу, інтэлігент. Можна, нават, іншаземец, — пахмура прамовіў ён, спыніўшыся перад сталом Шампанскага. — Чаму б табе не перайсьці да нас? Нам зараз такія патрэбныя!

— А вось ты... Дзеля чаго ты жывеш? — не стрываў Шампанскі.

Усталявалася цяглівая пярэрава. — Гэта не пытаньне, — надта

дзе пад хлудзікім небам нічога такога, чаго ўжо не было раней. Нібыта дзівосныя ланцуг падзеяў і ўчынкаў віецца па замшэлых мурах квадратнага паркану й бясконцае мноства разоў перацінае сам сябе. І ня мае ні пачатку, ні канца... "Кола замкнулася!" — прашаптаў Шампанскі, сунуў галаву пад кран і пусьціў ваду.

ХЛУД ПАВІНЕН
БЫЦЬ НЕРУХОМЫ!

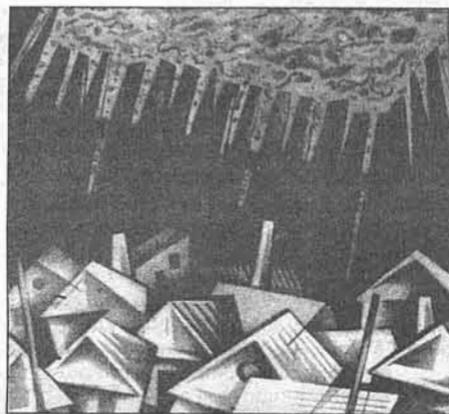
Яшчэ на пачатку восені за кубкам кавы прахвэсар ФКПІ Вух Перакіднік заўважыў: "Ужо сам факт існаваньня рухавых дапускае магчымасьць узьнікненьня нерухомах". "Жыхароў краіны, якім спакоенна вякоў уласцьвівыя нерухомацьці і абьяквасць да ўсяго, апроч "Горкага палыну", наўрад ці каму ўдасца вывесці са звыклага ім стану, бо, відавочна, тая духоўная раўнавага, у якой яны захраслі, настолькі ж непазнавальная, як і паняцьце "праца". Пакуль што гаспадар Хіцер Зьміцер, апанаваны ідэямі Адраджэння, шмат разважае аб працы, аднак ніхто з хлудаў ня ведае, што гэта такое. І сам я зьдзіўляюся, калі вымаўляю слова "праца". Нібыта Нябачны торгае мяне за невідочныя ніткі, і рот мой адкрываецца й закрываецца ў тэхт: пра-ца, пра-ца..." — разважаў прахвэсар далей, смакуючы каву.

Першы нерухома быў той самы Цмок Кавылок, які зьявіўся ў Хлудзіі гэтак жа таямніча, як і калісьці. Ён прызямліўся на паветраным шары перад трыбунаю на пляцы, зь якой прамаўляў Хіцер Зьміцер, зь нейкім бліскучым прадметам на левым плячы. Апусьціўшыся, Цмок саскочыў зь вэчка куфра, прымацаванага да шара, страсянуў пыл з напавайсковага фрэнча й стравым крокам скіраваў да трыбуны. І тады ўсе ўбачылі, што на ягоным плячы — велізарны сталёвы вэнік! Адзін толькі Хіцер Зьміцер, здавалася, не заўважаў гэтага. "Падмурак маёй праграмы, — працяваў ён, — выбавіць краіну ад абьяквальных і нерухомах! Ні хвіліны спакою! Аніякае інэртнасьці й пасьвінасьці!" І толькі калі Цмок узлез на трыбуну й стаў поплеч зь ім, Хіцер павярнуў голаў і зьмерыў суперніка суровым зьневажаальным поглядам. Так, незадаволенна пераглядваючыся, яны прастаялі досыць доўга. І ўсе прысутныя на пляцы выразна ўбачылі, што яны, як тыя блізняты, кропля ў кроплю падобныя адзін да аднаго. Розьніца была, бадай, толькі ў сталёвым вэніку ды яшчэ ў тым, што на Хіцэру Зьміцэру паблісквала чорная камізэлька, а Цмок быў апранены ў выцьвілы напавайсковы фрэнч. Апроч гэтага, на твары верховода рухавых сядзелі чорныя акулеры, якія колісь належалі Цмоку, а Цмок, натуральна, быў без такіх акулераў, у зьвязку з чым несупынна плюскаў вачыма. Аднак самі супернікі, здавалася, не заўважалі свайго незвычайнага падабенства.

— Вада павінна быць мокрая! Хлуд павінен быць нерухома! — выгукнуў нарэшце Цмок і, палюбаўшыся на ўражаныя ягоным выгукам хлудаў, дадаў: — Аснова маёй праграмы — захаваць нашыя шыты ў цэласьці! Маё крэда — нерухомацьці і самазаглыбленасьці!

У доказ сваіх словаў прамоўца з трэскам разадраў фрэнч у сябе на грудзях так, што залацістыя гузікі пстрыкнулі пад ногі і без таго ўражаныя хлудам.

— Не лічыце гэта пустой пахвальбою! Калі трэба будзе пайсці на ўсё, мы, нерухома, пойдзем на ўсё! — скончыў Цмок пасьля эфэктоўна вытрыманай пярэравы й пераклаў вэнік зь левага на правае плячо. Гэтым жа днём па ўсёй Хлудзіі пракацілася хваля мітынгаў і дэманстрацыяў нерухомах, падчас якіх, апрача разрываўня кашуляў, была сфармуляваная Першая праграма нерухомах.

ПРАЎДЗІВАЯ
ГІСТОРЫЯ
КРАІНЫ ХЛУДАЎ

сваім напышлівым выглядам, некалькі разоў прадэфіляваў па краі канала, нібыта незнарок сьліхваючы разважаў у незакапаных яшчэ яміны. Пры гэтым ён не прасіў прабачэньня, а толькі глуха паўтараў: "Прэч зь іхняй дарогі!"

Адвечоркам былія багемаўцы, што зноў пачалі зьбірацца ў шынку "Грукат сэраца", па-рознаму трактавалі загадкавую фразу фанабэрыстага сьляпца ў цёмных акуларах, аднак праўдзівага тлумачэньня так і не знайшлі.

УСЁ ДЛЯ СЬМЕЦЦАРА!

Паколькі новы ўрад абвясціў, што ўсялякае меркаваньне мае права на жыццё, то адразу зьявілася процьма такіх меркаваньняў. Датычылі яны пераважна так звананага "духоўнага жыцьця" або "жыцьця духу", а таксама славуцата "духоўнага смагі". І хоць пытаньне палягала толькі на тым, існуюць гэтыя паняцьці ў сапраўднасьці ці яны — спроба ўратавацца ад цёмных інстынктаў ды спрадвечнай прыкутасці хлудаў да "Горкага палыну", — спрэчкі наконт духоўнай смагі так захапілі мястэчка, што хутка амаль не засталася тых, хто ні пра што не спрачаўся, не адстойваў аніякіх меркаваньняў, а займаўся звычайнаю будзённаю працаю. У выніку вуліцы, якія цяпер ніхто не прыбіраў, апынуліся пад тоўшчаю сьмеццары й зараслі такім бадзьпалём, што пад ягоным сучэльным покрывам немагчыма было адрозьніць, хто з кім і пра што спрачаецца.

Каб уратаваць становішча, урад рухавых стварыў у сямейным інтэрнаце сьмеццароў выдавецтва "Усё для сьмеццара!" Папершае, там выпускалі творы кожнага, хто працаваў у выдавецтве, па-другое, там быў наладжаны выпуск тыднёвіка "Як працаваць за сямьных". Тыднёвік быў прызначаны адмыслова для сьмеццароў і, паводле задумы ягонага заснавальніка прахвэсара Вуха Перакідніка, павінен быў значна паўплываць на Адраджэнне Хлудзіі. Аднак сьмеццары мала ня ўсё заставаліся непісьменныя й толькі моўчкі разводзілі рукамі, калі гожа працаўніцы друкарні прыносілі ім новыя й новыя стосы прапахлых друкарскай фарбай

"Горкага палыну", які зрабіўся на той час галоўным дзяржаўным дэфіцытам, было поўнае аднадушша і ўзаемаразуменьне.

З ДНЁМ НАРАДЖЭННЯ,
ШАНОЎНЫ ІНШАЗЕМЕЦ
ШАМПАНСКІ!

Іншаземец Шампанскі замовіў яшчэ адну пляшку "Горкага палыну", утульней уладкаваўся ў фатэлі й разгарнуў досыць пульхны, у блакітнай вокладцы сшытак: "Што хлудам трэба для шчасьця? Трохі каханьня, жменька зорак над галавою, кропля спагады...". Шампанскі кліва, але з дрэнна прыхаваным сумам усьміхнуўся, бо гэтыя радкі належалі яму, а блакітны сшытак, які ён трымаў у руках, быў дзённікам ягонага жыцьця.

"Ні адсутнасць "Горкага палыну", ні так званнае Адраджэнне не перашкодзіць мне, іншаземцу Шампанскаму, адсвяткаваць як мае быць дзень нараджэньня, бо мой дзень нараджэньня важнейшы ад усяго, што адбываецца й будзе адбывацца ў гэтай кляттай краіне..." — так прыблізна думала Шампанскаму, калі ён на хвілю адарваў позірк ад сваіх юначых запісаў у дзённіку. У гэты момант шынкар Лажбель, панціва схіліўшыся, паставіў на стол замоўленую пляшку.

— Жыцьцё, гм, жыцьцё, — з водненем сарказму прамармытаў Шампанскі.

— З днём нараджэньня, шанюны іншаземец Шампанскі! — узрадаваўся, што Шампанскі загаварыў зь ім, Лажбель і без запрашэньня прысеў пры ягоным століку. Ён здаўна ведаў, што менавіта з блакітным сшыткам Шампанскі штогод прыходзіць у шынок адзначыць свой дзень нараджэньня.

— Так, жыцьцё гэта ня мёду піцьцё, — удакладніў сваю думку Шампанскі й, наліўшы чарку, тут жа асусыў яе. Пасьля чаго збіраўся быў зноў занурыцца ў чытаньне, ды дзверы шынка раптам з трэскам расчыніліся — і ў залю ўвалілася гурма рухавых. Яны замовілі агромністы збан "Горкага палыну", ссунулі сталы, шумна расьселиліся й пачалі абмяркоўваць апошні памфлет Хіцера Зьміцера "Сьмецце грама-

ўжо спакойна па некаторым часе азваўся кажанаваты. Затым крута павярнуўся й скіраваў да сваіх таварышоў. Сківіцы ягоныя пры гэтым рухаліся то назад, то наперад.

Калі рухавыя, не разьлічыўшыся, нарэшце сышлі, Шампанскі таксама падняўся. Гумор быў сапсаваны, і яму хацелася дамоў. Аднак у сенцах шынка яго спыніла знаёмая квадратная постаць. Ягоны нядаўні суразмоўнік, заціснуўшы між масьціўнымі сківіцамі казіную ножку, праз зубы працадзіў: — Ты навошта спытаў, дзеля чаго я жыву?

— Гэта не пытаньне, — стомлена адказаў Шампанскі.

— Гэта не пытаньне! — цьвёрда паўтарыў кажанаваты, і цяжкі, нібы прас, кулак апусьціўся на голаў Шампанскаму. Потым другі прас праехаўся па ягоным правым воку.

У вачох у іншаземца заскакалі срабрысты зьнічкі, а затым насунулася глыбокая й прыемная цышыня...

Калі Шампанскі зь цяжкасьцю расплюшчыў вочы, ён убачыў над сабою твар шынкара Лажбеля. Ухапіўшыся, бы з ратавальнае кола, за Лажбелеву шыю, ён так сяк дадыбаў да прыбіральні. Там ён спыніўся каля люстра, пакратаў агромністы сіняк пад правым вокам і скрывеліўся ад болю. І раптам яму памірскілася, што наблі яго не ўпершыню, што ён ужо некалі адказаў кажанаванаму на ягонае пытаньне, ці на нейкае іншае, падобнае да гэтага, — і тым разам кажанаваты курьў якраз такую самую казіную ножку.

Зьнячэўку казіная ножка ў распаленых мазгох Шампанскага падоілася, патроілася, — і вось ужо перад ім сотня, тысяча, тысяча тысячаў казіных ножаў і рухавых, якія трымаюць іх у зубах. Усе яны задаюць тое самае пытаньне, а затым кулакамі, падобнымі да прасу, б'юць яго па галаве. І Шампанскаму зрабілася як ніколі зразумела, што звычайка бацьчы ў існам нейкую канкрэтную мэту, спадзяваюца на тое, што Хлудзія паступова набліжаецца да нейкага аддаленага ў часе стану дасканаласьці, — гэта нахабы самападман, фатамаргана. І ня машака, і ніколі не было й ня бу-

«АЎЦЮКІ—2000»

На фестывалі ў Аўцюках з дасціпнымі анекдотамі маглі сапернічаць хіба што прылеўкі. Яны сыпаліся, як жалуды з дуба. Каму ў лоб, таму балюча. Усім астатнім — смешна. У памяці і ў бланках назапасіў багата гэтай вясёлай мудрасці. Перападала ўсім, а мне, як аўтару кніжкі пра аўцюкоў, найбольш. Здаецца, нідзе не чуў іх раней. Дык хай і стануць яны на векі вечныя аўцюкоўскімі напевамі.

Уладзімір ЛІПСКІ.

Мяне Аўсяннікаў праводзіў,
Усю дарогу ціснуў,
У кішэні шалік быў —
Мабыць, ён і свіснуў.

Ох, дзеўкі мае,
Што я адчыбучыла!
Начаваў ў мяне артыст,
Я ж яго замучыла!..

Мілы дома не начуе,
Раніцай з'яўляецца.
Пазваню я Лукашэнку,
Хай з ім разбіраецца.

Усю бульбачку паелі
Каларадскія жукі,
Макаронаў наямо —
Абы былі мужыкі.

Што ж ты, Ліпскі,
не прыйшоў,
Як я цябе клікала,
Я ўсю ночку, як цялічка,
На пасцелі брыкала.

Папулярнасць дзвюх беларускіх вёсчак — Малья і Вялікія Аўцюкі — ужо даўно выйшла за межы Калінкавіцкага раёна, дзе яны знаходзяцца. А славяцца яны сваім іскрамётным народным гумарам — таму і лічацца абсалютна заслужана беларускай сталіцай смеху, накіраванай знакамітых Габрава ў Балгарыі і Адэсы на Украіне. Нядаўна тут адбыўся III Усебеларускі фестываль народнага гумару «Аўцюкі — 2000». Прыехаць на яго маглі ўсе, хто любіць смех і розыгрышы. Трэба было выканаць толькі адну ўмову — «калі будзеце ехаць у Аўцюкі — забудзьце пра мацюкі, бярыце добры настрой і мех для смеху» ды прайсці праз «Вясёлую мытню», дзе ад вас патрабавалі валюту — дасціпны жарт ці анекдот, выдавалі візу і ставілі пячатку на любую частку цела. Далей ужо вы траплялі ў сапраўднае царства смеху. Тры фестывальныя дні не дазвалялі засумаваць нават на хвіліну. Гасцінныя аўцюкоўцы якіх толькі конкурсаў ні прыдумалі — «Анекдот — у народ», «Гудзец дык гудзец», «Гуляй, душа, з усмешкай», «Хто ў хаце гаспа-

дар». Калі пашанцуе, можна было і прыз выйграць — пеўня вясковага ці курыцу гарадскую, дыпламаванага барана ці ганарлівага парсучка. А ўсе паўналетнія госці і ўдзельнікі свята (з дазволу міліцыі) маглі азнаёміцца з дзейнасцю 40-градусных «Бульбулятараў па-аўцюкоўску» — так вяскоўцы называюць свае самагонныя апараты. Ды што там азнаёміцца, не забаранялася і прадэгустваць іх прадукцыю! У дзяцей былі свае забавы — пакатацца на кані Ліпскі, пагуляць у казачным дзіцячым гарадку...

Свята сапраўды ўдалося. Нездарма сроды прыязджаюць замежныя дэлегацыі і творчыя калектывы з усіх абласцей Беларусі. Сёлета гасцямі фестывалю былі кампазітар Ігар Лучанок, парадзісты Уладзімір Радзівілаў, Георгій Волчак, тэатр «Хрыстафор», паэты Генадзь Бураўкін, Сяргей Законнікаў ды шмат іншых творчых асоб. А арганізавалі гэтае свята Міністэрства культуры краіны, Гомельскі аблвыканкам, Калінкавіцкі райвыканкам і Беларускі дзіцячы фонд.

НА ЗДЫМКАХ: у час свята ў Аўцюках. Фота БелТА.

СМАЧНА ЕСЦІ!

КАТЛЕТЫ ПА-БЕЛАРУСКУ

Ад тушкі курыцы аддзяліць вялікае і малое філе з костачкай ад крыла, ачысціць ад плеўкі і сухажылля і адбіць. Прыгатаваць фарш: рэпчатую цыбулю нарэзаць і абсмажыць, асобна падсмажыць ялавічную пячонку, два разы прапусціць праз мясарубку, дабавіць смятану, соль па густу і перамяшаць.

На вялікае філе курыцы пакласці фарш, завярнуць і прыдаць вырабу

форму катлеты так, каб костачка засталася зверху. Затым катлету намачыць ва ўзбітым і разведзеным малаком яйку і запаніраваць у сухарах з чэрствага белага хлеба. Паўтарыць гэта два разы. Катлеты абсмажыць у фрыцюры і пакласці на грэнкі з белага хлеба. На гарнір падаць бульбу, смажаную ў фрыцюры, і зялёны гарошак, прагрэты ў сваім соку.

Для афармлення стравы з малага адваранага філе і вэнджанага рупета выразаць грэбень, пакласці яго на

катлету, а на костачку надзець папільётку з паперы.

Дабавіць свежыя памідоры ці марынаваныя грыбы, упрыгожыць зялёным пятрушкі ці кропу.

800 г філе курыцы, 120 г ялавічнай пячонкі, 0,5 цыбуліны, 2 сталовыя лыжкі смятаны, 1 яйка, 2 сталовыя лыжкі паніровачых сухароў, 120 г белага хлеба для грэнак, 200 г зялёнага гарошку, 8 бульбін, топленае масла, зялёна, соль.

ТВОРЧАСЦЬ ЗЕМЛЯКОЎ

БРАСЛАЎСКІЯ ЗАРНІЦЫ

Словы В. ВАЛОДЗЬКІ

Музыка А. РУДЗЬ

Золкай парою ніцай
Час мне маёвы сніцца:
Блізкія бліскавіцы,
Бацькаўшчыны зарніцы.

З хорам ляснога птацтва,
З водарам медуныцы
Свята майго юнацтва —
«Браслаўскія зарніцы».

Добрая ёсць нагода
Нізка вам пакланіцца,
Талент майго народа —

«Браслаўскія зарніцы».

Золкай парою ніцай
Час мне маёвы сніцца:
Блізкія бліскавіцы,
Бацькаўшчыны зарніцы.

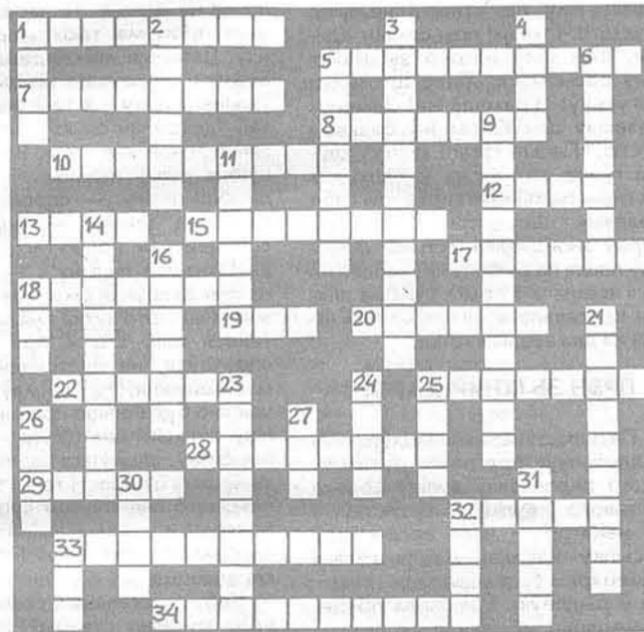
Прыпеў:
Некалі ўсе мы будзем
Бачыць з нябёс званаў:
Граюць на радасць
людзям
«Браслаўскія зарніцы».

КРЫЖАВАНКА

ПЕРАКЛАДЗІЦЕ НА БЕЛАРУСКУЮ МОВУ

ПА ГАРЫЗАНТАЛІ. 1. Сердечность. 5. Отчетливость. 7. Левкой. 8. Благодарность. 10. Исполнитель. 12. Щур (птица). 13. Скворец. 15. Направление. 17. Створка. 18. Чай. 19. Движение. 20. Пион. 22. Взор. 25. Лакомство. 28. Лепесток. 29. Жажда. 32. Жасмин. 33. Октябрь. 34. Положение.

ПА ВЕРТЫКАЛІ. 1. Стекло. 2. Карандаш. 3. Представитель. 4. Ложь. 5. Случай. 6. Тетерев. 9. Ценность. 11. Любитель. 14. Отделка. 16. Кузнец. 18. Звук. 21. Копилка. 23. Девушка. 24. Февраль. 25. Лекарство. 26. Черта. 27. Судьба. 30. Вкус. 31. Сумрак. 32. Мясной прилавок. 33. Угол.

Склала Л. ЮНАВА.

«Голас Радзімы»

Намеснік галоўнага рэдактара
Галіна УЛІЦЭНАК

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:

Дзяржаўны камітэт па справах рэлігій і нацыянальнасцей Рэспублікі Беларусь; Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі; Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом «Радзіма».

РЭДАКЦЫЯ:

Намеснік галоўнага рэдактара
Галіна УЛІЦЭНАК.
Адказны сакратар
Таццяна КУВАРЫНА.
Рэдактар аддзела —
член рэдкалегіі
Яўген ЛЕЦКА.

Рэдактар аддзела
Алена СПАСЮК.
Аглядальнікі
Юрась ЛЯШКЕВІЧ,
Леанід МАРАКОЎ,
Таццяна ХРАПІНА.

Спецыяльны карэспандэнт
Нэлі ПРЫВАЛАВА.
Рэдактар-перакладчык
Святлана КАРПУЧОК.
Стыльрэдактар
Ірына КАЗЛОВА.
Тэхнічны рэдактар
Данута РАКАВЕЦ.

Пазіцыі рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках «Голас Радзімы», не заўсёды супадаюць.

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 81.
Падпісны індэкс у Беларусі 63854.
Тыраж 1 652 экз.
Зак. 1871.
Падпісана да друку 31.7.2000 г. у 12.00.

Газета набрана, звярстана і аддрукавана ў друкарні «Беларускі Дом друку» (220041, г. Мінск, пр. Скарыны, 77).

НАШ АДРАС: 220005, Мінск, пр. Ф. Скарыны, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: (+375-17) 213-31-97 (тэл.-факс), 213-32-80, 284-76-56, 213-37-82.